

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Σχολή Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνών

Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Διπλωματική Εργασία Ι

Σύγχρονες Τάσεις στη Μουσικής Παιδαγωγικής

«Ο Ενδοσχολικός Εκφοβισμός και το Μουσικό Βίντεο στην
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Απόψεις και Εκπαιδευτικές
Προσεγγίσεις»

Αλεξάνδρα Κυριάκου: M2016105

Επιβλέπουσες καθηγήτριες: Διονυσίου Ζωή & Μίτση Ακογιούνογλου

Επιτροπή Αξιολόγησης: Διονυσίου Ζωή, Μίτση Ακογιούνογλου, Ιωάννα
Ετμεκτσόγλου

Ιούλιος 2021

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη.....	4
Abstract	4

Α' Μέρος: Θεωρητικό πλαίσιο

Εισαγωγή.....	6
1. Ορισμός Εκφοβισμού.....	7
1.1. Τύποι Ενδοσχολικού Εκφοβισμού	7
1.2. Τύπος Άμεσου Εκφοβισμού με Λεκτική βία	7
1.3. Τύπος Άμεσου Εκφοβισμού με Σωματική Βία.....	7
1.4. Τύπος Άμεσου Εκφοβισμού με στόχο την συναισθηματική υπόσταση του ατόμου....	8
1.5. Σεξουαλική Βία και Ηλεκτρονικός Εκφοβισμός.....	8
2. Ψυχολογικό προφίλ θύτη και θύματος.....	8
2.1. Προφίλ Θύτη.....	9
2.2. Προφίλ Παθητικών Θυτών.....	9
2.3. Προφίλ Παθητικών Θυμάτων.....	10
3. Οι επιπτώσεις του εκφοβισμού στα θύματα.....	11
4. Προγράμματα Πρόληψης.....	11
5. Η Ενσυναίσθηση, η Μουσική Εκπαίδευση και ο Εκφοβισμός.....	13
6. Το Μουσικό Βίντεο ως Διδακτικό Εργαλείο.....	14
6.1. Τρόποι Ανάλυσης των Δύο Μουσικών Βίντεο.....	15
6.2. Συνοπτική Ανάλυση των Δύο Μουσικών Βίντεο.....	16
7. Η Παρούσα Εργασία.....	18

Β' Μέρος: Ερευνητικό Μέρος

Μεθοδολογία.....	21
1. Συμμετέχοντες.....	21
2. Διαδικασία Έρευνας.....	21
2.1. Συνεντεύξεις Εκπαιδευτικών.....	21
2.2. Διαδικτυακά Μαθήματα.....	21
3. Ανάλυση Δεδομένων των Συνεντεύξεων.....	21

3.1. Η εμπλοκή των εκπαιδευτικών στο ζήτημα του εκφοβισμού.....	22
3.2. Η προσωπικότητα των μαθητών.....	27
3.3 Οι σχέσεις καθηγητών-μαθητών.....	31
3.4. Ο φαύλος κύκλος των ευθυνών «και ο κύκλος πέφτει...».....	33
3.5. Το ζήτημα της ενσυναίσθησης.....	36
3.6. Η υποκειμενική πραγματικότητα της θυματοποίησης.....	37
3.7. Η κουλτούρα «κάτω απ' το χαλί ».....	39
3.8. Η συμβολή της παρούσας εργασίας.....	40
3.9. Οι λύσεις.....	42
4. Συμπεράσματα-Συζήτηση.....	43
5. Βιβλιογραφία.....	45
6. Παράρτημα.....	54-58

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ασχολείται με την διερεύνηση του θέματος του ενδοσχολικού εκφοβισμού όπως τον βιώνουν εκπαιδευτικοί και μαθητές και τη χρήση του μουσικού βίντεο ως διδακτικού εργαλείου στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, η ανάλυση αποπειράται να εξερευνήσει κατά πόσο η χρήση του μουσικού βίντεο στην εκπαιδευτική διαδικασία δύναται να συμβάλει στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση κατά του εκφοβισμού. Για την διεκπεραίωση της έρευνας πραγματοποιήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις σε έξι εκπαιδευτικούς και δημιουργήθηκε ένας κύκλος διαδικτυακών μαθημάτων για μαθητές Γ΄ Γυμνασίου. Μέσα από τις συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται οι προσωπικές εμπειρικές απόψεις για το φαινόμενο του εκφοβισμού κάνοντας αναφορά στο ζήτημα της ευθύνης για τα εκφοβιστικά συμβάντα. Απώτερος σκοπός της εργασίας είναι η ανάδειξη της ωφελιμότητας της χρήσης του βίντεο ως διδακτικού εργαλείου στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Το εν λόγω εγχείρημα εξετάζεται ως μια πιθανή αφετηρία για την ελεύθερη έκφραση των μαθητών και ως εκ τούτου την μείωση του φαινομένου του εκφοβισμού στο σχολείο.

Λέξεις κλειδιά: Ενδοσχολικός εκφοβισμός, Μουσικό βίντεο, Ενσυναίσθηση, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Μουσική Εκπαίδευση

Αγγλική Περίληψη

The following project evaluates the concept of bullying within the school community as it is experienced by both students and teachers. The text discusses whether music videos can be used as teaching tools in secondary education. Particularly, this project analyses how music videos can tackle/combat school bullying as an issue, by raising awareness. In order to illustrate/examine said goal, a two-part study/research was conducted. Firstly, teachers of secondary education were interviewed in relation to the issue. The second part consisted of a series of

music lessons for students finishing the first half of secondary education in the Greek educational system. The teachers' interviews reveal their personal experiences and encounters with said issue, while also offering opinions on school bullying in general and the ways to reduce different types of violence. The underlying purpose of this essay is to expose the benefits of using music videos as educational means since they have the ability to promote freedom of speech and emotional expression in the classroom and therefore contribute in the elimination of school bullying.

Keywords: School Bullying, Music Video, Empathy, Secondary Education, Music Education

Α' Μέρος: Θεωρητικό πλαίσιο

Εισαγωγή

Το θέμα της εργασίας προκύπτει από τη προσωπική μου περιέργεια προς το φαινόμενο του εκφοβισμού. Παρατηρώντας τον αριθμό των συμβάντων να αυξάνεται συνεχώς στο οικείο μου περιβάλλον, ένιωσα την ανάγκη να διερευνήσω τους λόγους για τους οποίους το φαινόμενο αυτό συνεχίζει να υπάρχει και να επηρεάζει την ζωή μας. Ο σχολικός εκφοβισμός αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο και συνάμα είναι ένας καθημερινός Γολγοθάς τόσο για τα παιδιά όσο και για τους εκπαιδευτικούς σε όλες τις σχολικές μονάδες κάθε βαθμίδας. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται να δοθεί στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση λόγω των συνεχών αλλαγών (συναισθηματικών και βιολογικών) που βιώνουν οι μαθητές στη συγκεκριμένη περίοδο της ζωής τους. Η ιδέα της ένταξης του μουσικού βίντεο στον γυμνασιακό κύκλο σπουδών, ως πρόταγμα αντιμετώπισης του εκφοβισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, προέκυψε από τη συστηματική ενασχόληση των μαθητών με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Σε αυτό το πλαίσιο, αντιμετωπίζοντας το μουσικό βίντεο ως ένα πολυαισθητηριακό μέσο, που μπορεί να συγκινήσει και να ευαισθητοποιήσει τους εφήβους, η παρούσα εργασία έχει σκοπό την άντληση πληροφοριών αφενός για το θέμα του εκφοβισμού από μαθητές και εκπαιδευτικούς και αφετέρου για την εξέταση του μουσικού βίντεο ως διδακτικού εργαλείου με στόχο την ενημέρωση κατά του εκφοβισμού.

Στο πρώτο, προχωρεί σε μια βιβλιογραφική ανασκόπηση για την εννοιολογική οριοθέτηση του σχολικού εκφοβισμού και αναζητούνται προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισής του. Ακολουθεί η ένταξη της ιδέας του μουσικού βίντεο στην διδακτική διαδικασία για την ενημέρωση κατά του εκφοβισμού. Στο μέρος αυτό περιγράφεται ο τρόπος προσέγγισης των δύο μουσικών βίντεο που εντάχθηκαν στην έρευνα.

Στο δεύτερο μέρος διενεργήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις σε ένα συγκεκριμένο αριθμό εκπαιδευτικών και πραγματοποιήθηκαν μαθήματα σε μία ομάδα μαθητών που φοιτούν στη Γ' Γυμνασίου σε σχολείο της Κέρκυρας. Μέσα από τις ημιδομημένες συνεντεύξεις συλλέχτηκαν στοιχεία από τους εκπαιδευτικούς για 1) τους τρόπους που αντιμετωπίζουν/προσεγγίζουν μέσα από τα μαθήματά τους τον ενδοσχολικό εκφοβισμό, 2) το πώς επηρεάζουν τα φαινόμενα εκφοβισμού τους ίδιους και τους μαθητές τους και 3) τις απόψεις τους για το ποιος έχει την ευθύνη. Από την θεματική ανάλυση που διενεργήθηκε στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, προέκυψαν πέντε θεματικές ενότητες. Τα μαθήματα είχαν σκοπό την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών για τον εκφοβισμό. Από την

καταγραφή και ανάλυση των μαθημάτων προέκυψαν τέσσερεις θεματικές ενότητες. Τέλος, καταγράφονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν τόσο από τις συνεντεύξεις όσο και από τα μαθήματα, σχετισμένα με τα πορίσματα που αναδύονται μέσω της εξέτασης της σχετικής βιβλιογραφίας.

1. Ορισμός του εκφοβισμού

Η έννοια του εκφοβισμού συχνά παρερμηνεύεται καθώς εύκολα ένα τρίτο άτομο την στιγμή ενός συμβάντος μπορεί να το χαρακτηρίσει ως «πείραγμα» μεταξύ ατόμων ή ακόμα και παιχνίδι. Σύμφωνα με τον Olweus (1993) σχολικός εκφοβισμός ορίζεται ως η επαναλαμβανόμενη και συστηματική παρενόχληση ή βιαιοπραγία από έναν μαθητή σε έναν άλλο ή από μία ομάδα μαθητών προς έναν άλλο μαθητή ή άλλη ομάδα. Για να γίνει αυτή η διάκριση ανάμεσα σε «εκφοβισμό» και «πείραγμα» ο Olweus (1993) χρησιμοποιεί τρεις βασικές παραμέτρους. Η πρώτη παράμετρος αφορά την αρνητική πράξη που επιφέρει βλάβη ή/και δυσφορία που προκαλείται από ένα άτομο (θύτης) σε ένα άλλο άτομο (θύμα) ή σε ομάδα ατόμων. Η δεύτερη, ασχολείται με τα στοιχεία της επανάληψης και της συχνότητας των περιστατικών αυτών, χωρίς όμως να σημαίνει πως ένα και μόνο συμβάν εκφοβισμού μπορεί να χαρακτηριστεί ως «μεμονωμένη κακόβουλη συμπεριφορά» λαμβάνοντας υπόψιν πως μπορεί να έχει πολλαπλές επιπτώσεις στο θύμα. Η τρίτη παράμετρος έχει να κάνει με την ασυμμετρία δύναμης του θύτη προς το θύμα που μπορεί να αφορά σωματικό, ψυχολογικό ή ψυχοκοινωνικό πεδίο (Κάπαρη, 2014).

1.1 Τύποι ενδοσχολικού εκφοβισμού

Ο ενδοσχολικός εκφοβισμός χωρίζεται σε έμμεσο και άμεσο. Ο άμεσος, είναι απόλυτα ανοιχτός και απροκάλυπτος και εύκολα μπορεί κανείς να τον διακρίνει. Ο έμμεσος, συμβαίνει εν αγνοία του θύματος, με κύριο στόχο τον κοινωνικό του αποκλεισμό από την ομάδα των συνομήλικών του ή την ψυχολογική καταπίεσή του. Ο άμεσος, εκφράζεται με βιαιοπραγία ή λεκτική βία, ενώ ο έμμεσος εκφράζεται μέσω της συναισθηματικής βίας, στοχεύοντας να βλάψει ψυχοσυναισθηματικά το θύμα, αλλοιώνοντας τις σχέσεις του ατόμου στο σχολικό και μη περιβάλλον του (Κάπαρη, 2014· Olweus, 1993).

1.2. Τύπος άμεσου εκφοβισμού μέσω λεκτικής βίας

Εκδηλώνεται από το θύτη χρησιμοποιώντας ύβρεις, απειλές, πειράγματα, είτε για την εξωτερική εμφάνιση του ατόμου, είτε για κάποιο στοιχείο του χαρακτήρα του. Ακόμη, τα

ρατσιστικά ή σεξιστικά σχόλια μπορεί να αποτελέσουν είδος εκφοβισμού με λεκτική βία. Είναι ο πιο συνήθης τρόπος εκφοβισμού, αφού η επιλογή των σωστών τρόπων έκφρασης και λέξεων μπορούν εύκολα να φέρουν σε δύσκολη θέση κάποιο άλλο άτομο, δοκιμάζοντας τις ψυχικές του αντοχές (Κάπαρη, 2014).

1.3 . Τύπος άμεσου εκφοβισμού μέσω σωματικής βίας

Μέσω αυτού του τύπου εκφοβισμού το άτομο προσπαθεί να προκαλέσει σωματικό πόνο σε κάποιο άλλο άτομο. Εκδηλώνεται με κακόβουλες σωματικές συμπεριφορές, όπως οι κλωτσιές, οι ξυλοδαρμοί, οι σπρωξιές, το τράβηγμα μαλλιών και το σκούντημα. Χρησιμοποιώντας αυτές τις συμπεριφορές σκοπός του θύτη είναι η σωματική βλάβη με στόχο την πρόκληση του αισθήματος φόβου στο θύμα. Ο φόβος μπορεί να γίνει χρόνιος προκαλώντας ψυχικό τραυματισμό (Γεωργίου, 2011). Εντοπίζεται συνήθως σε μικρότερες ηλικίες και πιο πολύ ανάμεσα σε αγόρια παρά σε κορίτσια αφού με την ενηλικίωση των μαθητών αναπτύσσεται η αντίληψη της υπεροχής της λεκτικής μορφής βίας αναπτύσσεται. Σε αυτό τον τύπο εκφοβισμού, εντάσσεται και η κλοπή αντικειμένων όπως φαγητό, γραφική ύλη κ.λπ. (Olweus, 1994).

1.4. Τύπος έμμεσου εκφοβισμού με στόχο την συναισθηματική υπόσταση του ατόμου

Αναπτύσσεται σε μεγαλύτερες ηλικίες, συνήθως στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και είναι έμμεσος (Χωματίδου, 2013). Δύσκολα μπορεί να γίνει διακριτός, αφού γίνεται χωρίς να το γνωρίζει το άτομο και χτίζεται σταδιακά. Εκδηλώνεται με τη διάδοση ψευδών φημών, με κουτσομπολιά, απειλές και σταδιακή κοινωνική απομόνωση του θύματος από την παρέα. Δεδομένου ότι αυτό το είδος βίας «χτίζεται» με την πάροδο του χρόνου, αυτό την καθιστά δύσκολα ανιχνεύσιμη (Γεωργίου, 2013).

1.5. Σεξουαλική βία και Ηλεκτρονικός Εκφοβισμός

Ένα κεφάλαιο του άμεσου εκφοβισμού αποτελεί ο εκφοβισμός με χρήση σεξουαλικής βίας. Εκδηλώνεται με λεκτικές και σωματικές προθέσεις σεξουαλικού περιεχομένου, άσεμνες χειρονομίες, παρενοχλήσεις και εξαναγκασμό πράξεων χωρίς την θέληση του θύματος. Αφορά συνήθως τα κορίτσια, χωρίς όμως να αποκλείει την δυνατότητα αυτό να συμβεί σε κάποιο αγόρι. Εμφανίζεται στην πρώιμη εφηβεία λόγω της διαμόρφωσης της σεξουαλικής ταυτότητας που αναπτύσσεται στη συγκεκριμένη ηλικία (Κάπαρη, 2014).

Ο σεξουαλικός εκφοβισμός μπορεί με την χρήση φωτογραφιών στο διαδίκτυο να εξελιχθεί σε ηλεκτρονικό εκφοβισμό και έτσι να αποτελέσει ένα σύμπλεγμα μεγαλύτερων τραυματικών επιπτώσεων (Webb, 2020).

Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός ορίζεται ως ο εκφοβισμός που γίνεται άμεσα ή έμμεσα στο άτομο με τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων (κινητό, ηλεκτρονικός υπολογιστής) (Albayrak, 2012). Η χρήση κακόβουλων σχολίων (πχ. σε μια φωτογραφία), οι κλήσεις ή βιντεοκλήσεις στο θύμα με σκοπό να τον/την παρενοχλήσουν, οι απειλές μέσω κλήσεων ή βιντεοκλήσεων, ή η επί σκοπού παράληψη ατόμου από βιντεοπαιχνίδι, η ενθάρρυνση για αυτοτραυματισμό, η δημιουργία poll με σκοπό να βλάψει κάποιο άτομο και η δημιουργία ψεύτικων λογαριασμών χρησιμοποιώντας το όνομα ή προσωπικά στοιχεία χωρίς την συγκατάθεση του ατόμου αποτελούν ηλεκτρονικό εκφοβισμό (Myers & Cowie, 2017). Τα ηλεκτρονικά μέσα δημιουργούν μια εικονική φούσκα και αυτό δημιουργεί μία ψευδαίσθηση ασφάλειας στο θύτη, ότι αυτό που θα κάνει ή θα πει δεν θα είναι τόσο επίπονο για κάποιον άλλο. Η «ασφάλεια» αυτή προκύπτει από την ανωνυμία που εύκολα μπορεί να υπάρξει μέσα από τις ηλεκτρονικές συσκευές και τα ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Συνήθως, σκοπός του θύτη είναι η συναισθηματική καταπίεση δημιουργώντας αισθήματα φόβου και ντροπής στο θύμα. Κάνει χρήση αυτής της μορφής εκφοβισμού για την «αμαύρωση» της εικόνας του θύματος ή για εκδίκηση, με στόχο να προκαλέσει την κοινωνική του αποξένωση (Albayrak, 2012). Λόγω της συνεχούς και καθημερινής ενασχόλησης των μαθητών με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρειάζεται να δίνεται έμφαση στην επιρροή και τις διασυνδέσεις που έχουν μέσω αυτών (Webb, 2020).

2. Ψυχοκοινωνικό προφίλ θύτη και θύματος

Σύμφωνα με το ψυχολόγο Erik Erikson, το ψυχοκοινωνικό προφίλ διαμορφώνεται από την ατομική ταυτότητα του ατόμου και την ανάγκη του ανθρώπου για κοινωνική συνύπαρξη και επικοινωνία (Eggen, 2017). Στην έρευνα του Γεωργίου (2011), φαίνεται ότι οι γονείς μπορεί, σε μια προσπάθεια να προειδοποιήσουν τα παιδιά τους για τους κινδύνους στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, άθελα και μη να προκαλέσουν εχθρική προκατάληψη έναντι τρίτων. Ενδιαφέρον είναι να αναφερθεί πως το επιθετικό παιδί πιο εύκολα θα εκλάβει μια κίνηση ή λεκτική φράση ως επιθετική άσχετα με τις πραγματικές προθέσεις του πομπού. Έτσι, για να γίνει αιτιακή απόδοση της εκφοβιστικής συμπεριφοράς αναφέρεται η πιο κάτω ψυχοκοινωνική ανάλυση των συμμετεχόντων σε ένα συμβάν εκφοβισμού.

2.1. Προφίλ Θύτη

Τα άτομα θύτες συνήθως αναπτύσσουν επιθετικές συμπεριφορές και βία. Δείχνουν ελάχιστη συμπόνια και κατανόηση προς άλλα άτομα καθώς δυσκολεύονται να μπουν στην θέση του άλλου και να καταλάβουν τι νιώθει. Τα εν λόγω άτομα δεν φαίνεται να γνωρίζουν τις επιπτώσεις των πράξεων ή των εκφράσεων που λένε στα άλλα άτομα. Τα παιδιά θύτες έχουν υψηλά επίπεδα εκρηκτικής συμπεριφοράς και υψηλή αυτοεκτίμηση με αποτέλεσμα να λαμβάνουν ηγετικό ρόλο στα κοινωνικά πλαίσια (Γεωργίου, 2011). Συνήθως, τα παιδιά θύτες έχουν εξαιρετικές κοινωνικές δεξιότητες, χειραγωγώντας και ελκύοντας οπαδούς. Τα άτομα θύτες, πιθανόν να έχουν απέχθεια προς το σχολείο και αυτό αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη επιθετικών συμπεριφορών και εκφοβισμού κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους σε αυτά (Χωματίδου, 2013). Μπορεί να χαρακτηριστούν άτομα με οξύθυμη συμπεριφορά, αυταρχική προσωπικότητα, που τείνουν να επιβεβαιώνουν την υπεροχή τους μέσα από διαφωνίες και διαμάχες. Στο πυρήνα της ψυχής τους εμφανίζονται αρκετά ανασφαλείς για την εικόνα και την άποψη που έχουν οι γύρω τους για αυτούς (Χωματίδου, 2013). Διαπιστώνεται πως στην περίπτωση των ατόμων αυτών, η ανάπτυξη της προκοινωνικής συμπεριφοράς, που σχετίζεται με τη θετική επιρροή και επιθυμία παροχής βοήθειας σε άλλους αναπτύσσεται αργά ή δεν αναπτύσσεται καθόλου (Swearer, 2012· Κάπαρη, 2013· Belluci, 2020). Τέλος, ένας παράγοντας που θα συζητηθεί πιο κάτω είναι το ζήτημα της ενσυναίσθησης, ένα χαρακτηριστικό το οποίο οι θύτες φαίνεται γενικά να κατέχουν σε μικρό βαθμό, όπως υπογραμμίζει η έρευνα της Gini (2007).

2.2. Προφίλ παθητικών θυτών

Οι παθητικοί θύτες συνήθως είναι λιγότερο δημοφιλείς, με κάποιες εκπαιδευτικές δυσκολίες (Χωματίδου, 2013). Είναι οπαδοί των θυτών, ανεξάρτητα αν συμφωνούν μαζί τους ή όχι. Φοβούνται να εκφράσουν την προσωπική τους γνώμη ή να εναντιωθούν σε οποιοδήποτε άτομο. Από τέτοια προφίλ προκύπτει κατά κύριο λόγο και η κατηγορία θύτη-θύματος, άτομα τα οποία υπήρξαν θύματα εκφοβισμού κάποια στιγμή στο παρελθόν και που στην συνέχεια, για να αντιμετωπίσουν την ψυχολογική τους καταπίεση μεταμορφώνονται οι ίδιοι σε θύτες, ξεσπώντας σε άλλα άτομα (Γεωργίου, 2011).

2.3. Προφίλ παθητικών θυμάτων

Τα παθητικά θύματα χαρακτηρίζονται ως ευάλωτα και υποχωρητικά άτομα. Έχουν χαμηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοεικόνας (Γεωργίου, 2011). Αποφεύγουν με οποιονδήποτε τρόπο τη σύγκρουση και δεν έχουν πειθώ έτσι ώστε να μπορέσουν να εναντιωθούν ή να

αμυνθούν σε ένα συμβάν εκφοβισμού με πρωταγωνιστή τους ιδίους (Χωματίδου, 2013). Επειδή αυτά τους τα χαρακτηριστικά είναι φανερά και άρα γνωστά στους θύτες, εύκολα γίνονται αιτία στοχοποίησής τους από τους δεύτερους. Τα παιδιά θύματα είναι αγχώδη και ανασφαλή, με αποτέλεσμα να έχουν αυξημένα ποσοστά παρουσίας κατάθλιψης και άγχους. Συνήθως έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά εμφάνισης ή συμπεριφοράς που αποκλίνουν από το «τυπικό» τα οποία ενδεχομένως να οδηγήσουν προς την θυματοποίηση του ατόμου (Γεωργίου, 2011). Σε αντίθεση με τους θύτες, τα παθητικά θύματα έχουν μεγάλη ανάπτυξη της προκοινωνικής συμπεριφοράς (Swearer, 2012) και μεγάλα ποσοστά ενσυναίσθησης, όπως και τα άτομα «υπερασπιστές» τους (Gini, 2007).

3. Οι επιπτώσεις του εκφοβισμού στα θύματα

Η εμπειρία του εκφοβισμού μπορεί να είναι τόσο τραυματική σε κάποιο άτομο που υπάρχει η πιθανότητα άρνησης της εμπειρίας αυτής από το θύμα (Olweus, 1994). Αποτελεί έναν από τους κύριους παράγοντες για την γενικότερη υγεία του ατόμου. Οι επιπτώσεις του ενδοσχολικού εκφοβισμού μπορεί να είναι είτε σωματικές, είτε ψυχολογικές είτε αποφυγή-απουσία του θύματος από το σχολείο. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις μπορεί να είναι οι διαταραχές άγχους, κατάθλιψης, μείωση της αυτο-αποτελεσματικότητας και αυτοεκτίμησης (Ran, 2020). Τα θύματα είναι επιρρεπή στον αυτοτραυματισμό, σε τάσεις αυτοκτονίας και χρήση εθιστικών ουσιών (Barker, 2008; Baiden, 2019). Σε συγκεντρωτική έρευνα που εμπεριείχε 26 επι μέρους έρευνες στην χώρα, αποδεικνύεται ότι το 22,37% των νέων που έχουν βιώσει εκφοβισμό ή βία στην Κίνα αυτοτραυματίζονται (Lang & Yao, 2018). Στα σωματικά συμπτώματα συμπεριλαμβάνονται οι διατροφικές διαταραχές, πονοκέφαλοι, αϋπνίες και σωματικοί πόνοι που μπορεί να εξελιχθούν σε χρόνια συμπτώματα στην υγεία του ατόμου (Rivera, 2016). Από τα πάρα πάνω φαίνεται πόσο επώδυνός σωματικά και ψυχικά μπορεί να είναι ο εκφοβισμός. Για αυτούς τους λόγους χρήζει μεγάλης σημασίας η άμεση παρέμβαση από τη σχολική διεύθυνση, τους γονείς και τους σχολικούς φορείς σε συμβάντα ενδοσχολικού εκφοβισμού. Ακολουθεί μια συνοπτική αναφορά σε προγράμματα ενδοσχολικού εκφοβισμού που έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία σε διάφορες χώρες.

4. Προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπιση του ενδοσχολικού εκφοβισμού.

4.1. Πρόγραμμα «KiVa», Φιλανδία.

Το πρόγραμμα, σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα KiVa, αφορά μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου. Σε έρευνα που αφορούσε το πρόγραμμα KiVa, κατά την διάρκεια των μαθημάτων χρησιμοποιήθηκαν δραστηριότητες που περιλάμβαναν παρακολούθηση σχετικού βίντεο με εκφοβισμό, ομαδικές δραστηριότητες, όπως θεατρικό παιχνίδι ρόλων, ομαδικές συζητήσεις και βιντεοπαιχνίδια (Williford, 2012). Το πρόγραμμα στοχεύει στην ευαισθητοποίηση μαθητών προς τον εκφοβισμό, στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, στην κατάδειξη των τρόπων με τους οποίους οι μαθητές μπορούν να προστατευτούν σε ατομικό επίπεδο και στην ενημέρωση αναζήτησης βοήθειας. Η εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος μπορεί να μειώσει τα επίπεδα άγχους και κατάθλιψης και να αυξήσει την αντίληψη και ευαισθητοποίηση των μαθητών σχετικά με τον εκφοβισμό (Williford, 2012).

4.2. Πρόγραμμα «Olweus Bullying Prevention Program», Νορβηγία.

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε παιδιά Γυμνασίου και Δημοτικού. Έχει εφαρμοστεί σε πάρα πολλά σχολεία παγκοσμίως λόγω της μεγάλης αποδοτικότητάς του. Στόχοι του είναι η μείωση του γενικότερου κλίματος εκφοβισμού που υπάρχει ήδη στο σχολείο, η παρεμπόδιση μεμονωμένων σοβαρότερων εκφοβιστικών συμβάντων και η ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων και επικοινωνίας ανάμεσα στους μαθητές (Olweus, 1993). Εφαρμόζεται με τη βοήθεια των ενηλίκων (γονέων και εκπαιδευτικών), που καλούνται να προσέξουν και να απορρίψουν μια παραβατική συμπεριφορά. Οι εμπλεκόμενοι ενήλικες καλούνται να θέσουν κανονισμούς και να ορίσουν τις αρνητικές συνέπειες σε περίπτωση παράβασης των κανονισμών αυτών από τους μαθητές, δείχνοντάς τους όμως παράλληλα ενδιαφέρον και ζεστασιά. Με αυτό τον τρόπο σχηματίζονται μοντέλα καλής συμπεριφοράς με πυλώνα τους ενήλικες. Από τις εφαρμογές που του Olweus, συνάγεται ότι κατά τη διάρκεια των τριών χρόνων (1991, 1993 και 1994) που έτρεξε το πρόγραμμα σε σχολεία της Νορβηγίας το φαινόμενο του εκφοβισμού μειώθηκε.

4.3. Πρόγραμμα «Sheffield Anti-bullying Project», Ηνωμένο Βασίλειο.

Κύριος σκοπός του ήταν η δημιουργία πολιτικής του αγγλικού εκπαιδευτικού συστήματος κατά του εκφοβισμού. Το κάθε σχολείο έφτιαχνε ένα πορτφόλιο, το οποίο χρησιμοποιείτο ως βάση πάνω στην οποία επιχειρούνταν η παρακολούθηση των εκφοβιστικών συμβάντων, η

καταγραφή των τρόπων αντιμετώπισής τους, και η αξιολόγηση της πορείας του προγράμματος (Smith, 1997). Περιέχει τρεις παραμέτρους με την πρώτη να αφορά τις δραστηριότητες που οργανώνονται σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο μέσω των μαθημάτων θεάτρου, ποίησης και την χρήση οπτικοακουστικού υλικού σχετικό με το θέμα. Στη συνέχεια ακολουθούσαν συζητήσεις περί του θέματος προσπαθώντας να βρεθούν λύσεις. Η δεύτερη παράμετρος αφορά την επίβλεψη των μαθητών κατά την διάρκεια των διαλειμμάτων από τους/τις εκπαιδευτικούς. Η τρίτη παράμετρος ασχολείται με την παροχή ατομικής ή ομαδικής συμβουλευτικής παρέμβασης στα θύματα (Smith, 2004). Το πρόγραμμα βασίζεται στην πλήρη ενημέρωση των μαθητών για τον εκφοβισμό μέσω ατομικών ή ομαδικών συζητήσεων με στόχο τη δημιουργία ενός αισθήματος πολιτικής στις σχολικές μονάδες. Πιο αποδοτική παράμετρος αποδείχθηκε η πρώτη, που αφορά την ένταξη θεάτρου, ποίησης και οπτικοακουστικού υλικού στα μαθήματα (Smith, 2004).

4.4. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ελλάδα.

Ένας από τους τρόπους αντιμετώπισης του εκφοβισμού που εφάρμοσε το Υπουργείο Παιδείας Ελλάδας, είναι η ιστοσελίδα με ονομασία *Stop-bullying*. Στόχος της είναι πρόληψη της σχολικής βίας και η πρόνοια για την ενίσχυση του συναισθήματος της ασφάλειας των σχολικών μονάδων, η προώθηση δράσεων που σχετίζονται άμεσα με τον εκφοβισμό και η επιμόρφωση στελεχών εκπαίδευσης και εκπαιδευτικών περί του θέματος. Υπάρχει ενημερωτικό υλικό σχετικό με τον εκφοβισμό που απευθύνεται στον/στην εκπαιδευτικό, τον γονέα και το/την μαθητή/τρια. Εντάσσονται υπηρεσίες όπως είναι η Φόρμα Καταχώρησης Μελών Δικτύου, Φόρμα Καταχώρησης περιστατικών σχολικής βίας και Πλατφόρμα Ασύγχρονης Τηλεκατάρτισης. Επίσης μέσα στην ιστοσελίδα υπάρχει η κατηγορία *Καλές Πρακτικές*, στις οποίες ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να βρει διδακτικό υλικό (πχ. άρθρα, animation videos, πινακοθήκη κ.α.) για όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Όμως, φαίνεται ότι δεν είναι ενημερωμένη μέχρι και σήμερα, αφού οι τελευταίες δημοσιεύσεις χρονολογούνται από το 2016.

4.5. «Παρατηρητήριο για την Βία στο Σχολείο», (ΠΑ.ΒΙ.Σ.), Κύπρος.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελεί μια πρωτοβουλία του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας Κύπρου και στην ιστοσελίδα υπάρχουν πληροφορίες για τις δράσεις του ΠΑ.ΒΙ.Σ., ενημερωτικό υλικό (έρευνες, άρθρα) και εκπαιδευτικό υλικό για την πρόληψη και διαχείριση της βίας στα σχολεία. Εντάσσεται στα πλαίσια του Ενιαίου Σχεδίου Βελτίωσης της Σχολικής Μονάδας του Υπουργείου Παιδείας. Το πρόγραμμα ΠΑ.ΒΙ.Σ.

στηρίζει τις Μονάδες Δημοτικής Εκπαίδευσης της Κύπρου. Αυτό γίνεται με την εφαρμογή δράσεων και προγραμμάτων με στόχο την μείωση της βίας στα σχολεία και βελτίωση του σχολικού περιβάλλοντος. Οι δράσεις περιλαμβάνουν, 1) Επίλυση Συγκρούσεων-Σχολική Διαμεσολάβηση, 2) Αναγνώριση και Διαχείριση. Το «Παρατηρητήριο» προσφέρει ειδική εκπαίδευση από λειτουργούς προς τους εκπαιδευτικούς μετά από πρωτοβουλία και αίτηση των τελευταίων, σχετικά με την κατάδειξη ενδιαφέροντος προς τις δύο πιο πάνω δράσεις.

5. Η Ενσυναίσθηση, η Μουσική Εκπαίδευση και ο Εκφοβισμός

Όταν μιλάμε για την ενσυναίσθηση αναφερόμαστε στην ικανότητα κάποιου ατόμου να αναγνωρίσει και να κατανοήσει έναν συναισθηματικό κόσμο κάποιου άλλου ατόμου. Παρουσιάζεται σε δύο κατηγορίες, σε άτομα που μπορούν να αναγνωρίσουν και να δείξουν συμπόνια σε άλλο άτομο (cognitive empathy) και στα άτομα που κατανοούν τη συναισθηματική κατάσταση κάποιου άλλου και τη βιώνουν ως μια δική τους εμπειρία (emotional empathy) (Gini, 2007). Σύμφωνα με τη Feshback (1987), ένα άτομο μπορεί να αναγνωρίσει τα συναισθήματα των άλλων χωρίς απαραίτητα να μπορεί ταυτόχρονα και να τα βιώσει. Ο Carl Rogers, ως προσωποκεντρικός ερευνητής, όρισε την ενσυναίσθηση αναφέροντας ότι *“...σημαίνει να ζει κανείς προσωρινά στη ζωή κάποιου άλλου, να κινείται μέσα σε αυτήν ομαλά χωρίς να κριτικάρει”* (Jonathan, 2009). Η ενσυναίσθηση συσχετίζεται με τον εκφοβισμό, καθώς η ενίσχυσή της έχει την δυνατότητα να καλλιεργήσει την διαχείριση της επιθετικότητας του ατόμου και να ευαισθητοποιηθεί περί του θέματος (Gini, 2007).

Σε αυτό το σημείο, η μουσική εκπαίδευση μπορεί να συνεισφέρει καίρια στην αντιμετώπιση του φαινομένου, παρέχοντας έναν τρόπο ανάπτυξης της ενσυναίσθησης και μείωσης του εκφοβισμού. Η Gini (2007), η ενσυναίσθηση αλλά και ο τρόπος που αντιλαμβάνεται το κοινωνικό στάτους ένα άτομο ως προς κάποιο άλλο, συσχετίζονται με τον εκφοβισμό. Άρα, η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης μέσω των καλλιτεχνικών μαθημάτων του σχολικού προγράμματος θα μπορούσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση ή και μείωση του φαινομένου. Έρευνα η οποία στόχευε στη σύνδεση της ενσυναίσθησης με το μάθημα της μουσικής κατέδειξε ότι υπήρξε αύξηση των επιπέδων της ενσυναίσθησης στους μαθητές (Laird, 2015). Μια άλλη έρευνα που χρειάζεται να σημειωθεί είναι των Rabinowitch, Cross και Burnard (2012), στην οποία, πραγματοποιήθηκε μέτρηση του αισθήματος της ενσυναίσθησης σε παιδιά που συμμετείχαν σε καλλιτεχνικά σύνολα. Η έρευνα φανέρωσε ότι τα παιδιά που συμμετείχαν σε μουσικά σύνολα είχαν μεγαλύτερα επίπεδα ενσυναίσθησης ενώ τα παιδιά που συμμετείχαν σε δραματική ή ομάδα διήγησης ιστοριών είχαν χαμηλότερα επίπεδα (Rabinowitch, Cross & Burnard, 2012).

6. Το Μουσικό Βίντεο ως Διδακτικό Εργαλείο

Το μουσικό βίντεο είναι ο συνδυασμός εικόνας, ήχου και στίχων δημιουργώντας μία πολυτροπική και πολυαισθητηριακή εμπειρία (Webb, 2007). Ο Webb (2007), επηρεασμένος από τον τρόπο με τον οποίο εκτυλίσσεται η επιτέλεση του μουσικού βίντεο, θεωρεί πως η ανάγκη ανασχηματισμού του μαθήματος της μουσικής σε μια ανάλογη μεν, αλλά ευρύτερη, πολυαισθητηριακή εμπειρία, μπορεί να είναι ωφέλιμη τόσο για τους μαθητές όσο και τους εκπαιδευτικούς. Λόγω της καθημερινής ενασχόλησης των εφήβων με την τεχνολογία, η ουσιαστική καθοδήγησή τους αποτελεί βασικό μέλημα των εκπαιδευτικών. Ένας από αυτούς θα μπορούσε να είναι η προσπάθεια ανάλυσης ενός μουσικού βίντεο κλιπ. (Cruse, 2007). Σε έρευνα των Κοκκίδου, Τσαλίκη και Αναστασιάδου (2017) με συμμετοχή 60 μαθητών της ΣΤ' Δημοτικού στην Θεσσαλονίκη, προκύπτει ότι η ένταξη του μουσικού βίντεο στο μάθημα μουσικής βοήθησε στην αύξηση του ενδιαφέροντος των μαθητών προς το μάθημα, αναπτύσσοντας και βελτιώνοντας τις σχέσεις μεταξύ μαθητή με μαθητή και εκπαιδευτικού-μαθητή. Από το ερωτηματολόγιο που απάντησαν οι μαθητές, φαίνεται πως βρήκαν ευχαρίστηση και πρωτότυπη την εισαγωγή των μουσικών βίντεο στη διδασκαλία της μουσικής. (Κοκκίδου, Τσαλίκη & Αναστασιάδου, 2017).

6.1.Τρόποι ανάλυσης των δύο μουσικών βίντεο

Για τις ανάγκες της παρούσας πιλοτικής εφαρμογής της εργασίας, επιλέχθηκαν δύο μουσικά βίντεο που είναι τα εξής: «Is anybody out there?» του K'NaaN σε συνεργασία με την Nelly Furdato και «Free» των Rudimental σε συνεργασία με την Emily Sande. Μετά από εκτενή έρευνα στα μέσα και εφαρμογές που παρέχουν μουσικά βίντεο, κατέληξα σε αυτά τα δύο μουσικά βίντεο, καθώς πληρούσαν τα σημαντικά κριτήρια επιλογής που είχα. Τα κριτήρια που είχα ήταν τρία.

Το πρώτο κριτήριο σχετίζεται με τη δική μου προσωπική σχέση με τα δύο μουσικά βίντεο, καθώς η παρουσία τους στην εφηβεία μου ήταν αρκετά σημαντική και βοηθητική. Μεγαλώνοντας αντιλήφθηκα την συναισθηματική υποστήριξη που μου παρείχαν και τον βαθμό που με βοήθησαν να κατανοήσω τον εκφοβισμό εμπνέοντας με να τα χρησιμοποιήσω στην πιλοτική εφαρμογή, με τρόπο έτσι ώστε να αναδειχθεί η πολύτιμη βοήθεια που μπορούν να παρέχουν στους σημερινούς μαθητές. Το δεύτερο κριτήριο έχει να κάνει με το έντονο

ρυθμό, που αποτελεί ένα σημαντικό μουσικό στοιχείο στα αυτιά των σημερινών μαθητών αφού υπάρχει έντονα στα τραγούδια που ακούνε και απολαμβάνουν στον ελεύθερο τους χρόνο (ραπ,τραπ). Λόγω αυτού του κριτηρίου ήξερα ότι τα δύο μουσικά βίντεο θα τραβούσαν την προσοχή των μαθητών, χωρίς να βαρεθούν. Το τρίτο κριτήριο αφορά την θεματική εγγύτητα που προκύπτει ανάμεσα στα δύο βίντεο και τα ερωτήματα που θέτει η έρευνα. Τα δύο βίντεο παρουσιάζουν την πραγματικότητα των παιδιών που αντιμετωπίζουν εκφοβισμό (άμεσο-λεκτικό και άμεσο-σωματικό), τις επιπτώσεις του φαινομένου στα θύματα και την προσπάθεια ή μη προσπάθεια διαφυγής των θυμάτων από αυτόν. Το σημαντικό στοιχείο, ήταν το πώς προβάλλουν τα προβλήματα των πρωταγωνιστών μέσα από τον συνδυασμό της μουσικής, του μοντάζ (εικόνας) και των στίχων και πώς αυτά, αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Η σχέση της μουσικής, της εικόνας και των στίχων καταγράφονται πιο κάτω την συνοπτική ανάλυση των δύο μουσικών βίντεο.

Η ανάλυση των μουσικών βίντεο έγινε με οδηγό του τρόπου ανάλυσης που προτείνει η Κοκκίδου (2018), η οποία χρησιμοποιεί τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις: τη θεωρία του Andrew Goodwin, το μοντέλο του Nicholas Cook και τη θεώρηση της Carol Vernallis. Ο Goodwin (1992), αναφέρει πως κύριο λόγο στο πολυαισθητηριακό αυτό μέσο έχει η μουσική που διαμορφώνει την εικόνα. Σύμφωνα με τη θεωρία του, όταν υπάρχει μουσική αλλαγή στο τραγούδι (ρυθμό, αρμονία, μελωδία) γίνεται άμεσα αλλαγή στον τρόπο κινηματογράφησης, δημιουργώντας μια συμφωνία ή μια διαφωνία ανάμεσά τους (Goodwin, 1992). Το μοντέλο του Cook (1998) αναφέρεται στην αναζήτηση των νοημάτων που προκύπτουν από τη δυαδική ή την τριαδική αλληλεπίδραση ανάμεσα στην μουσική, τους στίχους, και την εικόνα. Παράλληλα, η Vernallis (2013) αναπτύσσοντας περαιτέρω το μοντέλο του Cook (1998), αντιμετωπίζει τα στοιχεία του μουσικού βίντεο (μουσική, εικόνα, στίχοι) ως συντροφικές οντότητες που αλληλοβοηθούνται, ώστε το ένα να οδηγεί το άλλο σε ένα σύμπλεγμα των ποιοτήτων τους. Το σύμπλεγμα των ποιοτήτων του κάθε στοιχείου ενώνεται για να παραχθεί ένα γενικότερο νόημα ανάμεσά τους που συμβάλει στην ανάδειξη της μουσικής (Vernallis 2013).

Στο επίκεντρο της ανάλυσης των μουσικών αυτών βίντεο βρίσκονται τα πιο κάτω βασικά σημεία, (1) η παρατήρηση στην υφή της μουσικής και των τρόπων που αντικατοπτρίζεται στην εικόνα, (2) ο βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας ανάμεσα στα τρία στοιχεία (εικόνα, μουσική, στίχοι) και (3) ο εντοπισμός των ολοκληρωμένων νοημάτων που σχηματίζονται μέσα από αυτές τις συμφωνίες ή διαφωνίες. Έτσι, σύμφωνα με την ανάλυση της Κοκκίδου (2018) και διαβάζοντας τις άλλες τρεις προσεγγίσεις των πιο πάνω ερευνητών, δίνεται μια προσπάθεια ανάλυσης τους, από την δική μου οπτική γωνία.

6.2. Συνοπτική ανάλυση των βίντεο που χρησιμοποιήθηκαν στα πλάνα

1. Βίντεο: «Is anybody out there?» του K'Naan σε συνεργασία με την Nelly Furtado (2012)

Το τραγούδι «Is anybody out there» αποτελεί παραγωγή των Sham & Motesart και ένα από τα τραγούδια του δίσκου 'Country, God or the Girl' του K'NAAN. Τραγουδοποιοί του είναι οι Melanie Fiona, Hasham Hussain, Denarius Motes, Edwin "Lil Eddie" Serrano, Nelly Furtado & K'naan. Το βίντεο είναι η σχεδόν η ακριβής προσομοίωση σε εικόνες των στίχων του τραγουδιού, σχέση απεικόνισης-επεξήγησης (illustration) με κάποιες διακοπές από την ιστορία, είτε με εμβόλιμα πλάνα από σκηνές των δύο ερμηνευτών, είτε μπλέκοντας τις δύο ιστορίες μεταξύ τους (Κοκκίδου, 2018). Η εικόνα δεν ακολουθεί σχεδόν καθόλου τον ρυθμό ή τις μουσικές φράσεις της μουσικής, δημιουργώντας μια αντίφαση μεταξύ τους αλλά και συνάμα ροή ανάμεσα στην αφήγηση της ιστορίας από τους στίχους στην εικόνα. Οι μόνες σκηνές που συνάδουν με τη μουσική είναι στις γέφυρες, ανάμεσα δηλαδή σε κουπλέ και ρεφρέν. Οι δύο ερμηνευτές αποτελούν τους αφηγητές της ιστορίας αλλά και ερμηνευτές των συναισθημάτων των δύο ηρώων. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι οι ερμηνευτές είναι η τελευταία ελπίδα των ηρώων για να ξεφύγουν από την ζωή που ζουν τώρα, αφού αναλαμβάνουν να καλέσουν βοήθεια για την προστασία των θυμάτων. Στις συγκεκριμένες σκηνές οι δύο ερμηνευτές εμφανίζονται πολλές φορές κοιτάζοντας στα «μάτια» τον φακό (κινηματογραφική τεχνική frontman) (Κοκκίδου, 2018) κατά την διάρκεια των στίχων «I don't wanna be left, in the world tonight» (μετάφρ: «Δεν θέλω να απομείνω μόνος/μόνη, σε αυτό τον κόσμο απόψε»), «Right know she could really use a shoulder» (μετάφρ: «Αυτή την στιγμή χρειάζεται ένα χέρι βοήθειας») φανερώνοντας το αδιέξοδο των ηρώων, κάνοντας το μήνυμα του τραγουδιού ακόμη πιο ανατριχιαστικό. Κυρίαρχο στοιχείο της εικόνας είναι η έλλειψη του ήλιου, δημιουργώντας μια αίσθηση «κρύου», ανασφάλειας και αδιέξοδου.

Οι στίχοι και το βίντεο αφορούν δύο έφηβους, ένα κορίτσι (Μαίρη) και ένα αγόρι (Άνταμ) που δεν έχουν καμία σχέση μεταξύ τους, παρά μόνο την τοποθεσία που μένουν (ίδια πόλη, γειτονιά). Από τα πρώτα μόλις λεπτά φαίνεται η μοναξιά και η απομόνωση που νιώθουν οι δύο έφηβοι. Στο πρώτο λεπτό του βίντεο συστήνονται σε εμάς μέσα από την προβολή στιγμών από την ζωή τους χωρίς να υπάρχει η μουσική. Το τραγούδι ξεκινά στο τέλος του πρώτου λεπτού δίνοντας έμφαση στη κοινωνική απομόνωσή της Μαίρης με την μορφή του αμέσου εκφοβισμού, ακούγοντας χαρακτηρισμούς από παιδιά της ηλικίας της όπως «That girl is so weird» (μετάφρα: «Εκείνο το κορίτσι είναι περίεργο»).

Ακολουθεί η μύηση του κοινού στην ζωή της Μαίρη, με χαρακτηριστικές φράσεις των στίχων «Never felt pretty, never looked like Cameron» (μετάφρα: Δεν έχει νιώσει ποτέ όμορφη, Δεν μοιάζει με την Κάμερον»). Σε αυτό το σημείο παρατηρείται το στοιχείο της διακειμενικότητας. Με την αναφορά της ηθοποιού Cameron Diaz και της ταινίας «Something about Mary» που αποτελεί τον πρώτο στίχο της πρώτης στροφής, γίνεται σύγκριση της εξωτερικής εμφάνισης της ηρωίδας με την Cameron Diaz. Ενώ στην συνέχεια υπάρχει σχετική σκηνή στην οποία η Μαίρη κλαίγοντας προσπαθεί να νιώσει πιο όμορφη βάζοντας κραγιόν μπροστά σε έναν καθρέφτη. Το βίντεο μέχρι το πρώτο ρεφρέν κινείται γύρω από την ζωή της Μαίρη, η οποία παρουσιάζεται διαρκώς θλιμμένη λόγω της αποξένωσης και της στοχοποίησής της. Ανάμεσα στις σκηνές της πρώτης γέφυρας εκτυλίσσεται και μία σκηνή κατά την οποία ο δεύτερος πρωταγωνιστής, ο Άνταμ, παραγγέλνει στο σπίτι του ναρκωτικά. Ακολουθεί το δεύτερο στροφή όπου εικόνα και στίχοι αφηγούνται την ιστορία του Άνταμ. Ο Άνταμ, είναι ένας έφηβος, με αντικοινωνικό χαρακτήρα, που περνά κυρίως τον χρόνο του μέσα στο σπίτι, παίζοντας ηλεκτρονικά παιχνίδια. Στην σκηνή που ο Άνταμ παίζει βιντεοπαιχνίδια, ο πατέρας του εμφανίζεται απογοητευμένος με τον γιο του, κοιτάζοντάς τον σκεπτόμενος, πως είναι 'χαμένη υπόθεση'. Οι στίχοι και οι σκηνές εδώ είναι απόλυτα σύμφωνες, γιατί δείχνουν ότι η μόνη διέξοδος στη ζωή του Άνταμ είναι τα ναρκωτικά. Ίσως αυτό να παραπέμπει σε μια προσπάθεια ανάδειξης των επιπτώσεων του εκφοβισμού. Κομβικό σημείο του βίντεο αποτελεί η κορύφωση της μουσικής με στίχους «Can't do it all alone» (μετάφρα: Δεν μπορεί να τα περνάς όλα μόνος/η»), με τις σκηνές να δείχνουν την τυχαία συνάντηση του Άνταμ με τον πατέρα του στο εστιατόριο (το ίδιο εστιατόριο στην ιστορία της Μαίρης) για να παραλάβουν ναρκωτικές ουσίες. Η αποκάλυψη του αληθινού προσώπου του πατέρα του Άνταμ αποδίδει λύτρωση στον θεατή. Το βίντεο κλείνει με σκηνές των δύο ερμηνευτών που βλέπουν επίμονα τον φακό, ζητώντας βοήθεια για τους δύο ήρωες, χωρίς να δίνεται πραγματικό τέλος στις ιστορίες τους.

2. Βίντεο: «Free» του Rudimental σε συνεργασία με την Emily Sante.

Το τραγούδι αποτελεί το έκτο single του άλμπουμ «Home» (2013) και παραγωγή του συγκροτήματος Rudimental με την συνεργασία της Emily Sante. Το συγκρότημα Rudimental αποτελείται από τους βρετανούς Piers Aggett, Amir Amor, Kesi Dryden και Locksmith. Σκηνοθέτης του βίντεο είναι ο Stu Thomson και πρωταγωνιστής, ο αθλητής Jokke Sommer. Ο Jokke Sommer είναι Νορβηγός αθλητής στον αλεξιπτωτισμό ελεύθερης πτώσης (skydiving). Στα πρώτα λεπτά του βίντεο που αποτελούν την εισαγωγή του τραγουδιού, βλέπουμε μια σκηνή άμεσου, σωματικού εκφοβισμού από μια ομάδα αγοριών σε ένα άλλο αγόρι της ίδιας

ηλικίας. Το εικονικό πλαίσιο είναι σκυθρωπό, με λίγο φως από τον ήλιο, το οποίο εντάσσει τον θεατή στη γενικότερη αίσθηση του βίντεο και του τραγουδιού. Όλα αυτά ακολουθούν το μοντέλο του Cook περί συμφωνίας ανάμεσα σε δύο στοιχεία του βίντεο, εικόνα (αφήγηση)-μουσική, αφού η εικόνα και το μοντάζ είναι απόλυτα σύμφωνα με το τέμπο της μουσικής. Η είσοδος στην πρώτη στροφή γίνεται με το παιδί, που εκφοβίζεται από την ομάδα, να περπατά στεναχωρημένο και μοναχικό. Ξαφνικά, κοιτάζοντας πάνω εντοπίζει έναν άνθρωπο μεγαλύτερης ηλικίας που κρατάει έναν αετό στο χέρι. Στα επόμενα λεπτά, καταλαβαίνουμε ότι το παιδί είναι ο αθλητής Jokke Sommer σε νεότερη ηλικία, ο οποίος στα μετέπειτα πλάνα παρουσιάζεται να ξυπνά μονάχος μέσα σε έναν υνόςακο πάνω σε μια βουνοπλαγιά. Εδώ υπάρχει συμφωνία και των τριών στοιχείων, με αποκορύφωση στον στίχο «Trying to find my place» (μετάφρα: Προσπαθώ να βρω μέρος στο οποίο ανήκω»). Κατά την διάρκεια του βίντεο καταλαβαίνουμε ότι γίνεται μια αφήγηση της ιστορίας του Jokke Sommer περί των κινητήριων δυνάμεων που τον ώθησαν να ασχοληθεί με το άθλημα του skydiving . Σημαντικό στοιχείο είναι ο αετός, που ο μικρός Jokke θαυμάζει, έχοντας ως πρότυπο έναν ηλικιωμένο γητευτή αετών. Εδώ υπάρχει και πάλι ένα στοιχείο διακειμενικότητας, το οποίο βασίζεται στη συμβολική παρουσίαση του αετού ο οποίος ταυτίζεται με τον ήλιο. Η σκηνή αυτή βοηθά το θεατή να κατανοήσει την επιρροή του αετού στην ζωή του πρωταγωνιστή και την επιθυμία του να ξεφύγει από τις τραυματικές εμπειρίες που έχει από τον εκφοβισμό, πραγματοποιώντας το όνειρό του, να νιώσει ελεύθερος, όπως φαντάζεται ότι νιώθει ο αετός στον αέρα. Το ostinato, που ακολουθεί η μουσική γραμμή του μπάσου σε όλη την διάρκεια του τραγουδιού, κτίζει ένα αίσθημα «αγωνίας», η οποία κορυφώνεται στην ελεύθερη πτώση του Sommer από την βουνοπλαγιά Eiger στις Άλπεις. Στο σημείο της ελεύθερης πτώσης, η εικόνα συμφωνεί με τους στίχους. Οι στίχοι είναι συμβολικοί, και απευθύνονται σε άτομα που αναγνωρίζουν τη δυσκολία της προσωπικής τους μοναξιάς και την οποία αντιμετωπίζουν κάνοντας αυτό που αγαπούν, έξω από την πραγματικότητα της κοινωνίας που ζουν, και άρα δημιουργώντας τη δική τους πραγματικότητα «Maybe something's wrong with me, but at least I am free ohhhh.. I am free» (μετάφρα: «Μπορεί κάτι να μην πάει καλά με εμένα, τουλάχιστον είμαι ελεύθερος/η»).

Β' ΜΕΡΟΣ

Η πιλοτική εφαρμογή

Η παρούσα πιλοτική εφαρμογή κινήθηκε σε δύο άξονες, με τον πρώτο άξονα να αφορά την πραγματοποίηση συνεντεύξεων σε εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευση με σκοπό την συλλογή πληροφοριών για την απάντηση των παρακάτω ερευνητικών ερωτήσεων.

- 1) Με ποιους τρόπους αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί μέσα από τα μαθήματά τους τον ενδοσχολικό εκφοβισμό;
- 2) Πώς επηρεάζει τους ίδιους ως διδάσκοντες και τους μαθητές τους;
- 3) Ποια η άποψη τους για την ευθύνη του εκπαιδευτικού και αντίστοιχα για την ευθύνη του Υπουργείου Παιδείας Κύπρου και Ελλάδας;

Ο δεύτερος άξονα επικεντρώνεται στην διεξαγωγή μαθημάτων σε μαθητές γυμνασίου. Κύριο μέλημα των μαθημάτων είναι η συζήτηση γύρω από το θέμα του εκφοβισμού, με τα δύο πιο πάνω μουσικά βίντεο να παρέχουν το έναυσμα των συζητήσεων. Μετά την συζήτηση γύρω από τα δύο μουσικά βίντεο, ακολουθεί η συγκέντρωση πληροφοριών σε σχέση με τις απόψεις των μαθητών και τις αλλαγές των αντιδράσεων τους, προς περιπτώσεις εκφοβισμού όπως τις κατανόησαν, μετά τον κύκλο μαθημάτων.

Το πλάνο των διαδικτυακών μαθημάτων οργανώθηκε με αφορμή το πρόγραμμα αντιμετώπισης «Sheffield antibullying program», καθώς διαφαίνεται η θετική προσφορά του οπτικοακουστικού υλικού και η ωφέλιμη ποιότητα της συζήτησης προς την μείωση του εκφοβισμού αλλά και μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας των Κοκκίδου & Αναστασιάδου (2017), που αναφέρθηκαν πιο πάνω.

Μεθοδολογία

1. Συμμετέχοντες

Πραγματοποιήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις με έξι εκπαιδευτικούς Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης διαφόρων ειδικοτήτων. Το δείγμα ήταν τυχαίο με μόνο κριτήριο να εργάζονται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Κύπρο και Ελλάδα. Οι πέντε εκπαιδευτικοί κατάγονται από την Κύπρο και εργάζονται στην Κύπρο και ο ένας εκπαιδευτικός κατάγεται από την Ελλάδα και εργάζεται στον ελλαδικό χώρο. Η ηλικιακή εμβέλεια των συμμετεχόντων κυμαίνονταν μεταξύ 24 και 64 χρονών.

Ο δεύτερος άξονας που περιλάμβανε μία πιλοτική εφαρμογή μιας σειράς μαθημάτων σε ομάδα μαθητών Γυμνασίου γύρω από το θέμα του σχολικού εκφοβισμού, με τη χρήση του μουσικού βίντεο ως διδακτικού εργαλείου. Για την διεξαγωγή των μαθημάτων επιλέχθηκε η

συμμετοχή μαθητών Γ΄ Γυμνασίου λόγω της επαρκούς ανάπτυξης την ατομικής μουσικής ταυτότητας των παιδιών μέχρι την συγκεκριμένη ηλικία. Οι μαθητές της επιλεγμένης ομάδας φοιτούσαν σε γυμνάσιο της περιφερειακής νησιώτικής Ελλάδας. Ο συνολικός αριθμός των παιδιών ήταν επτά, πέντε κορίτσια και δύο αγόρια.

2. Διαδικασία έρευνας

2.1. Συνεντεύξεις εκπαιδευτικών

Η έρευνα είναι ποιοτική και πραγματοποιήθηκε μέσω του εργαλείου της ημι-δομημένης συνέντευξης. Η ημι-δομημένη συνέντευξη περιέχει ανοικτού τύπου ερωτήσεις με σκοπό να μην καθοδηγηθεί η συζήτηση από τον ερευνητή αλλά ο εκάστοτε συνεντευξιζόμενος να μιλήσει ελεύθερα στον βαθμό που επιθυμεί (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

2.2. Κύκλος διαδικτυακών μαθημάτων

Η έρευνα είναι ποιοτική. Ο ρόλος μου στα διαδικτυακά μαθήματα ήταν διττός, αφού ήμουν ταυτόχρονα δασκάλα και ερευνήτρια. Οργανώθηκαν και πραγματοποιήθηκαν έξι μαθήματα, διάρκειας περίπου 40 λεπτών το καθένα. Τα μαθήματα ξεκίνησαν στις 27 Μαρτίου και τελείωσαν στις 28 Απριλίου. Ο κύκλος των μαθημάτων αποτελεί μία προσπάθεια παρέμβασης που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε μία σχολική μονάδα και στόχος της ήταν να βρεθούν οι τρόποι που θα μπορούσε η ιδέα της ένταξης του μουσικού βίντεο στην μουσική εκπαίδευση να βοηθήσει συναισθηματικά τους μαθητές να κατανοήσουν ης βάθος τον εκφοβισμό μέσα από τις δικές τους προσωπικές εκφοβιστικές εμπειρίες.

Οργανώθηκε έτσι ώστε να υπάρχει άμεση εμπλοκή του μουσικού βίντεο στη συζήτηση περί του εκφοβισμού. Με βάση τα δύο μουσικά βίντεο και την ανάλυσή τους, που περιγράφεται πιο πάνω, σχηματίστηκαν ερωτήσεις ανοικτού τύπου με σκοπό να δημιουργηθεί συζήτηση, στην ομάδα για το ζήτημα του σχολικού εκφοβισμού, χωρίς τη συχνή παρέμβαση και καθοδήγηση από τον/την ερευνητή/τρια.

Τα μαθήματα σε πρώτο στάδιο ηχογραφήθηκαν, με την συναίνεση των κηδεμόνων των μαθητών και καταγράφηκαν αυτολεξεί. Σε δεύτερο στάδιο αναλύθηκαν. Ο τρόπος ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκε ήταν παρόμοιος με τον τρόπο ανάλυσης που διεξάγεται σε ομαδικές συνεντεύξεις.

Λόγω των περιοριστικών μέτρων κατά της νόσου Covid-19 τα μαθήματα όπως και οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά από την πλατφόρμα Zoom.

3. Ανάλυση Δεδομένων Συνεντεύξεων

Για την ανάλυση των δεδομένων από τις συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών και των διαδικτυακών μαθημάτων πραγματοποιήθηκε η διαδικασία της θεματικής ανάλυσης. Η θεματική ανάλυση επιλέχθηκε λόγω της ευελιξίας που παρέχει στον ερευνητή χωρίς να τον/την δεσμεύει σε οντολογικές ή επιστημολογικές θέσεις (Ισαρη& Πουρκός,2015). Έγινε ηχογράφηση των συνεντεύξεων και των μαθημάτων και πραγματοποιήθηκε μεταγραφή των διάλογων σε σύστημα Jefferson. Αυτό επέτρεψε την ακριβέστερη μεταγραφή του προφορικού λόγου σε γραπτό κείμενο, επιδιώκοντας να αποδοθούν πιο πιστά και οι συναισθηματικές αποχρώσεις του λόγου.

- Μεταγραφή συστήματος Jefferson

(.) - πολύ μικρή παύση

(0.2) - μεγαλύτερη παύση με συγκεκριμένη χρόνο

(..) – μεγαλύτερη παύση

[- όταν πέφτει ο λόγος του ενός πάνω στο άλλου

(γ) - υπήρχαν γέλια στο σημείο αυτό

() - επεξήγηση της κυπριακής διαλέκτου

Ερ.: - Ερώτηση

Απ.: - Απάντηση

Στο τελευταίο στάδιο αποκρυπτογραφήθηκαν σε λέξεις κλειδιά και μέσα από τις λέξεις κλειδιά σχηματίστηκαν οι πιο κάτω θεματικές ενότητες. Οι θεματικές ενότητες που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών εστιάζουν στην προσωπική εμπλοκή των εκπαιδευτικών στο ζήτημα του εκφοβισμού, στην ερμηνεία των χαρακτηριστικών των μαθητών πίσω από τον εκφοβισμό, στην ανάγνωση των σχέσεων καθηγητών-μαθητών, στο ρόλο της ενσυναίσθησης στον εκφοβισμό και στον φαύλο κύκλο που δημιουργεί η απόδοση ευθυνών από τους εκπαιδευτικούς σε άλλους παράγοντες.

Θεματικές ενότητες που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών

1. Η εμπλοκή των εκπαιδευτικών στο ζήτημα του εκφοβισμού.
2. Ερμηνεύοντας τα χαρακτηριστικά των μαθητών πίσω από τον εκφοβισμό.
3. Μία ανάγνωση των σχέσεων καθηγητών-μαθητών.
4. Ο φαύλος κύκλος των ευθυνών: «και ο κλήρος πέφτει...».

5. Η ενσυναίσθηση και ο ρόλος της στον εκφοβισμό.

3.1. Η εμπλοκή των εκπαιδευτικών στο ζήτημα του εκφοβισμού

Από την ανάλυση των δεδομένων φαίνεται ότι τρεις από τους έξι εκπαιδευτικούς θα επιδιώξουν έμπρακτα, να έχουν θέση σε συμβάντα εκφοβισμού, σε περίπτωση που το αντιληφθούν. Με αυτή τους την πρόθεση, οι τρεις αυτοί διδάσκοντες αποτελούν παράδειγμα γεφύρωσης του κενού μεταξύ της θεωρίας και της πράξης σε ότι αφορά τις ευθύνες των εκάστοτε εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Επίσης, στη θεματική εμπίπτει και το θέμα της εκπαίδευσης και της ενημέρωσης των εκπαιδευτικών είτε σε προσωπικό επίπεδο είτε μέσα από προγράμματα επιμόρφωσης και κατάρτισης, οργανωμένα από το Υπουργείο Παιδείας Κύπρου και Ελλάδας σχετικά με τον εκφοβισμό.

Οι τρεις από τους έξι συμμετέχοντες απάντησαν ολοκληρωτικά για τον τρόπο που θα γεφυρώσουν τις σχέσεις των μαθητών τους και ήταν απόλυτα συνειδητοποιημένοι/νες για τον ρόλο του εκπαιδευτικού σε σχέση με αυτό το θέμα. Οι υπόλοιποι τρεις εκπαιδευτικοί μίλησαν για το θέμα του εκφοβισμού ως γεγονός χωρίς να φαίνεται να αντιλαμβάνονται ποιος είναι ο ρόλος τους ως εκπαιδευτικοί σε σχέση με το θέμα.

Πιο συγκεκριμένα, όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν ότι η ενασχόληση των εκπαιδευτικών με τα συμβάντα εκφοβισμού των μαθητών τους είναι μέσα στα καθήκοντα τους. Μάλιστα υπήρξε αναφορά της υποχρέωσής τους, ως καθηκόντων των ενήλικων γενικότερα.

«Εε (.) όχι ↑μόνο στα καθήκοντα του εκπαιδευτικού αλλά στα καθήκοντα κάποιου ενήλικα↓ [Αλ: που είναι κοντά σε παιδιά] ναι όχι μόνο να αντιμετωπίσει και να προστατεύσει (.) οποιονδήποτε είναι σε κίνδυνο και ένας μαθητής που δέχεται εκφοβισμό ή ένας μαθητής πράττει τον εκφοβισμό σίγουρα χρειάζονται βοήθεια και επίβλεψη άρα ναι είναι έναν από τα καθήκοντα μου» [Συνέντευξη 3, λεπτό: 12:06]

Επίσης, μέσα από τον τρόπο που εκφράστηκαν όλοι οι εκπαιδευτικοί μόνο στους τρεις διαφαίνεται ο βαθμός του προσωπικού τους ενδιαφέροντος προς την σωστή εφαρμογή των μέτρων σε ένα συμβάν ενδοσχολικού εκφοβισμού αλλά και η προσωπική τους ενημέρωση σε σχέση με τον εκφοβισμό και τους μαθητές τους.

«Εγώ συγκεκριμένα στα μαθήματα μου προσπαθώ να έχω μια καλή σχέση με τους μαθητές μου μία φιλική σχέση έτσι ώστε να μπορώ να περνάω το συναίσθημα της φιλίας της εμπιστοσύνης ότι είμαστε μια ομάδα (.) να δουλέψουμε όλοι μαζί για μια δυσκολία γι' αυτό και τους χωρίζω σε ομάδες συχνά (.) και σε διαφορετικές κάθε μέρα ↑ με

διαφορετικές προσωπικότητες να γνωρίσουν καλύτερα τους συμμαθητές τους ↓ να μπορούν να νιώθουν οικεία μέσα στην τάξη διότι στο ιδιωτικό (σχολείο) από κάποια ηλικία και πάνω οι μαθητές χωρίζονται όπως και στο δημόσιο μπορεί να κάνουν διάφορα μαθήματα με άλλους μαθητές άλλων τάξεων που δεν γνωρίζουν...» [Συνέντευξη 5, λεπτό: 15:55].

Ένας από τους τρόπους για τη μείωση των εκφοβιστικών συμβάντων είναι οι εκπαιδευτικοί να νοιάζονται για τις σχέσεις που θα αναπτύξουν οι μαθητές μεταξύ τους και να επιδιώκουν να εδραιώνουν τις σχέσεις αυτές καθ' όλη τη διάρκεια των μαθημάτων, δημιουργώντας επιμέρους ομάδες οι οποίες θα συνεργάζονται προς την επίτευξη κοινών μαθησιακών στόχων.

«Ναι κατά καιρούς υπήρξε από ότι θυμούμαι, όι πρόσφατα εμμ (.) αν μπορώ να θυμηθώ γιατί στο διοικητικά εν τζιαι επεμβαίνουμε σαν καθηγητές επειδή υπάρχουν οι (.) επόπτες τζιαι διευθυντές των σχολείων αλλά γενικά ότι υπάρχει σε διοικητικό τζιαι παύλα κάποιας προβληματικής σχέσης και τα λοιπά, φυσικά εμείς σε συνεργασία με τους διευθυντές των σχολείων εάν δούμε οποιοδήποτε θέμα bulling [A: χμμ ναι] ερχόμαστε τζιαι μιλούμε το (.) τζιαι συζητούμε μαζί του (διευθυντή)...» [Συνέντευξη 1, λεπτό: 7:23]

Όλοι οι συμμετέχοντες περιέγραψαν τους τρόπους που οι ίδιοι εφαρμόζουν στα μαθήματά τους, ώστε να βοηθήσουν στη μείωση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού και να φέρουν πιο κοντά τους μαθητές μεταξύ τους. Η διαφορά στις μεταξύ τους απαντήσεις έγκειται στον τρόπο που τοποθετήθηκαν, άλλοι με πραγματικό ενδιαφέρον για το θέμα και άλλοι με σωστή μεν αλλά πιο μετριοπαθή στάση. Μόνο τρεις εκπαιδευτικοί εκδήλωσαν τον βαθμό που θα επιδιώξουν να γίνει αυτό και οι υπόλοιποι τρεις απάντησαν για να «ακουστεί η σωστή απάντηση».

3.1.1α. Η εμπλοκή των εκπαιδευτικών

Από όσα αναφέρθηκαν μέχρι τώρα δημιουργείται το ζήτημα της προσωπικής εμπλοκής και ανάμειξης των εκπαιδευτικών σε συμβάντα εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον που δουλεύουν. Οι εκπαιδευτικοί σύμφωνα με τα πιο κάτω δήλωσαν ότι, θα αντιμετωπίσουν ένα συμβάν με διαφορετική προσέγγιση, ανάλογα με την περίπτωση της κατάστασης στην οποία βρίσκονται οι μαθητές τους.

«[..]

Ερώ: Δηλαδή με ποιους τρόπους έχετε αναμειχθεί;

*Απά: (.) με το διαχωρίσω παιδιά που εεμ πήγαιναν προς σύγκρουση ή είχαν συγκρουστεί
ενημέρωσα κατευθείαν και συνάδελφο για να πάμε μαζί έτσι ώστε να μην είμαι μόνος
μου στον χώρο ...» [Συνέντευξη 6, λεπτό: 18:09]*

Και στις δύο περιπτώσεις στις παραπάνω και παρακάτω απαντήσεις των εκπαιδευτικών φαίνεται η διαφορά της προσέγγισης και εμπλοκής τους σε περιστατικό εκφοβισμού και περιστατικό βιαιοπραγίας. Ο/Η πιο πάνω εκπαιδευτικός δήλωσε την πρόθεσή του να εμπλακεί χωρίζοντας τα παιδιά που πρόκειται να συγκρουστούν με σωματική βία και ο/η πιο κάτω θα εμπλακεί με μια συναισθηματική προσέγγιση. Σε ένα σχολικό περιβάλλον και οι δύο προσεγγίσεις πολύτιμες για την μείωση του εκφοβισμού. Παρόλα αυτά, ο σημαντικότερος τρόπος προσέγγισης είναι η συνομιλία και συζήτηση με τα άτομα που εμπλέκονται.

*«...πήγα στον νταή τον έκατσα απέναντι μου του λέω πάρε δύο κόλλες χαρτί και
δίπλωσε τες (.) δίπλωσε τες του λέω τις ξαναδίπλωσε τις ξαναδίπλωσε τις ξαναδίπλωσε
μετά τον ανάγκασα να τις ξανανοίξει και να ξεκινήσει να τες σχίζει να σχίζει να σχίζει
να σχίζει μέχρι που έμεινα μπροστά του μόνο μικρά-μικρά χαρτάκια όπως τα βλέπεις
αυτά πάρε τα και τίναξε τα στον αέρα...» [Συνέντευξη 2, λεπτό: 12:54]*

Σε αυτό το σημείο γίνεται μια περιγραφή από την συνεντευξιαζόμενη για τον άμεσο παιδαγωγικό τρόπο της δικής της ανάμειξης σε ένα συμβάν εκφοβισμού. Χρειάζεται να δοθεί έμφαση στον τρόπο που η εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί το κομμάτι χαρτί για να παρομοιάσει την ψυχή του θύματος που στην προκειμένη περίπτωση ο θύτης σχίζει ξανά και ξανά με τον τρόπο συμπεριφοράς του προς το θύμα.

Μια άλλη σημαντική παράμετρος αφορά την παρατήρηση των εκπαιδευτικών σχετικά με τον τρόπο που οι μαθητές τους αλληλοεπιδρούν με τους συνομήλικούς τους. Μεγάλο ρόλο έχει η παρατήρηση των συμπεριφορών τους, την ώρα του διαλείμματος.

*«...την ώρα του διαλείμματος αν τζιαι βουβά σε απόσταση (.) προσπαθώ να παρατηρήσω
εε (.) το body language το πως προσεγγίζει ο ένας μαθητής τον άλλο ούτος ώστε αν πέσει
κάτι στην αντίληψη μου να το επιλύσω ή να το αναφέρω τουλάχιστον...» [Συνέντευξη 3,
λεπτά: 18:23]*

*«Κατά την εφημέρευση στα διαλείμματά επρόσεξα αρκετές φορές, παιδιά που είναι
απομονωμένα(.) επίσης διάφορα περιστατικά μέσα στη τάξη που αφορούσαν αντιζηλίες
κυρίως μεταξύ κοριτσιών». [Συνέντευξη 4, λεπτό: 10:04]*

Και στις δύο περιπτώσεις των πιο πάνω αποσπασμάτων, φαίνεται πόσο σημαντική είναι και για τις/τους δύο εκπαιδευτικούς η προσοχή των αλληλοεπιδράσεων των μαθητών κατά την διάρκεια του διαλείμματος. Η μόνη διαφορά ανάμεσα στα δύο αποσπάσματα είναι ο τρόπος

ανάμιξής τους στο πρόβλημα. Στην πρώτη περίπτωση η/ο εκπαιδευτικός θα εντοπίσει και θα προσπαθήσει να επιλύσει ή να αναφέρει το πρόβλημα ενώ στην δεύτερη περίπτωση η/ο εκπαιδευτικός δεν αναφέρει, σε περίπτωση που προσέξει ένα παιδί που είναι απομονωμένο, τους τρόπους δράσης και αντίδρασης της/του ως εκπαιδευτικός έτσι ώστε να βοηθήσει αυτό το παιδί.

3.1.1β. Η ενημέρωση των εκπαιδευτικών

Μεγάλο ερώτημα αποτελεί η ενημέρωση και εκπαίδευση των διδασκόντων στο θέμα του εκφοβισμού και την αντίληψη τους σχετικά με το τι σημαίνει εκφοβισμός και πως διακρίνεται. Από τις απαντήσεις τους, καταλαβαίνουμε ότι οι πέντε από τους συμμετέχοντες μπορούν να διακρίνουν την διαφορά ανάμεσα σε ένα πείραγμα και ενός εκφοβιστικού συμβάντος, ενώ ένας εκπαιδευτικός αναφέρθηκε σε συμβάν βιαιπραγίας ανάμεσα σε μαθητές του χωρίς να σημαίνει αυτό απόλυτα ότι είναι και συμβάν εκφοβισμού.

«Ναι (.) με το να διαχωρίσω παιδιά που εεμ πήγαιναν προς σύγκρουση ή είχαν συγκρουστεί ενημέρωσα κατευθείαν και συνάδελφο για να πάμε μαζί έτσι ώστε να μην είμαι μόνος μου στον χώρο ...» [Συνέντευξη 6, λεπτό: 23:51]

Επίσης, μόνο ένας εκπαιδευτικός αναφέρθηκε στις δράσεις του Υπουργείου Παιδείας κατά του εκφοβισμού ενώ οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί απάντησαν για τις δράσεις που υποθετικά θα έπρεπε να είχε ήδη κάνει ή θα ήταν καλό να κάνει μελλοντικά.

«Το Υπουργείο ευτυχώς έχει οργανώσει και έχει μάλιστα συγκαλέσει έναν ολόκληρον (..) οργανισμό για αυτό που ονομάζεται ‘Το παρατηρητήριο για την βία’ όπου μέσα από διάφορες ενέργειες διαλέξεις και λοιπά προσπαθεί με αφίσες να ενημερώσει τους μαθητές για τα συμβάντα του εκφοβισμού εε (..)» [Συνέντευξη 2, λεπτό: 34:12]

«...το Υπουργείο Παιδείας σίγουρα θα μπορούσε να είχε μονάδες (..) γραφεία με ειδικούς ψυχολόγους, εκπαιδευτικούς ψυχολόγους ανά πάσα στιγμή να μπόρεις να πας να μιλήσεις , οϊ να καταγγείλεις να μιλήσεις [...] τζιαι οι μαθητές κυρίως οι μαθητές, αλλά οι εκπαιδευτικοί αν θέλουν μιαν πιο ειδική βοήθεια να πασην (να πάνε) να ζητήσουν βοήθεια...» [Συνέντευξη 1, λεπτά: 34:05]

Εδώ τίθεται το ερώτημα αν πράγματι οι εκπαιδευτικοί, ενημερώνονται για τις ερευνητικές εξελίξεις αλλά και για τις δράσεις του Υπουργείου Παιδείας σχετικά με τον εκφοβισμό και αν ναι, με ποιους τρόπους και πόσο συχνά.

Ακόμη, διακρίνεται, ότι στην Κύπρο, υπάρχει έλλειψη εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στο θέμα ενημέρωσης και αντιμετώπισης του εκφοβισμού αφού ένας/μία μόνο συνεντευξιαζόμενος/η αναφέρθηκε άμεσα για την επιμόρφωση που είχε, σε αυτό το θέμα, ως εκπαιδευτικός στην Αγγλία. Οι υπόλοιποι δεν αναφέρθηκαν σε κάποια παρόμοια εκπαίδευση τους.

«κυρίως στην Κύπρο νομίζω ότι δεν έχουμε το κατάλληλο training εμείς οι εκπαιδευτικοί για να μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε αυτά τα γεγονότα (.) όταν ήμουν στην Αγγλία είχαμε training για το πως θα μπορούσαμε να αντιμετωπίσουμε διάφορες καταστάσεις εκφοβισμού (.) διάφορες καταστάσεις που μπορεί να αντιμετωπίζουν μαθητές στο σπίτι ή άλλες που μπορεί να εξελιχθούν μέσα στο σχολείο». [Συνέντευξη 5, λεπτά: 24:21]

Από την απάντηση πιο πάνω διακρίνεται πόσο σημαντική είναι η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα ενημέρωσης, αντιμετώπισης και λύσης του εκφοβισμού και πόσο απαραίτητη θα έπρεπε να ήταν η εκπαίδευσή τους, τόσο για το κάθε Υπουργείο Παιδείας, όσο και για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς ως προς την προσωπική και επαγγελματική τους εξέλιξη.

3.2. Ερμηνεύοντας τα χαρακτηριστικά των μαθητών πίσω από τον εκφοβισμό

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων σκιαγραφήθηκαν τα χαρακτηριστικά και οι συμπεριφορές των μαθητών που συμμετέχουν στον εκφοβισμό, θύτης-θύμα-παρατηρητές. Αναλυτικά, οι απαντήσεις των δύο εκπαιδευτικών μπορούν να χωριστούν σε δύο άξονες: 1) σε χαρακτηρισμό του παιδιού θύτη ή θύματος και 2) σε περιγραφή και εξήγηση της συμπεριφοράς τους, (πχ. ως προς τον τρόπο που το παιδί θύμα αντιμετωπίζει τον εκφοβισμό). Επίσης, στις απαντήσεις τους επισημαίνονται, οι λόγοι που ένα παιδί θα αναπτύξει αυτού του είδους τις συμπεριφορές είτε στην περίπτωση του θύτη είτε στην περίπτωση του θύματος και δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στα παιδιά παρατηρητές του εκφοβισμού για την ευθύνη που έχουν ως άτομα που γνωρίζουν αλλά δεν μιλούν.

3.2.2α. Το παιδί θύτης:

Όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν στο γεγονός πως ο θύτης μπορεί να χαρακτηριστεί ως άτομο που επιδιώκει την σημασία και την αποδοχή των ανθρώπων γύρω του. Η συμπεριφορά του θύτη, έχει να κάνει με τον εσωτερικό του κόσμο και την έκφραση των συναισθημάτων του μέσα από τον εκφοβισμό.

«...ότι θέλουν σημασία και αποδοχή από τους άλλους πολύ πιθανόν να είναι (.) ομάδα ατόμων οι οποίοι δεν τυχαίνουν της πρέπων σημασίας από το σπίτι επομένως θα ζητήσουν αποδοχή τζιαι κάποια επιβεβαίωση από τους συμμαθητές τους..» [Συνέντευξη 3, λεπτά: 14:52]

«...μπορεί να έχει θυμό, ο συγκεκριμένος (μαθητής), μπορεί να μην ξέρει τζιαι να μην γνωρίζει πως να διαχειρίζεται τον δικό του θυμό άρα κατ' επέκταση η δική του συμπεριφορά να έσσει εε αρνητικό αποτέλεσμα προς τα άλλα παιδιά, στους συνομήλικους του...» [Συνέντευξη 1, λεπτά: 12:34]

Στην ουσία, χρησιμοποιώντας τον εκφοβισμό προσπαθεί να εξωτερικεύσει συναισθήματα τα οποία δεν γνωρίζει πώς να διαχειριστεί.

Ενδιαφέρουσα είναι η ερμηνεία της συνεντευξιαζόμενης σχετικά με τους λόγους που ένα παιδί έχει εκφοβιστική συμπεριφορά δίνοντας έμφαση στο γεγονός πως οι θύτες έχουν ή αναπτύσσουν αυτές τις συμπεριφορές προς τους άλλους γιατί πίσω από αυτήν κρύβεται ένας πιο ευαίσθητος χαρακτήρας. Έτσι, προσπαθώντας να προστατεύσουν τον ευαίσθητο και ευάλωτο χαρακτήρα τους, κρύβονται πίσω από την εκφοβιστική συμπεριφορά.

«...έχω σαν Motto ότι πολλές φορές ...(.) το διαμάντι είναι πίσω από κάρβουνα πίσω από ψυχές που νομίζουμε ότι είναι νταήδες ίσως κάτι άλλο να κρύβεται από τότε αυτό το περιστατικό στάθηκε η αφορμή να μην ξανακοροϊδέψει κάποιος τον ... και αντιθέτως, ο νταής ο φίλος να είναι αυτός που αν οτιδήποτε συνέβαινε ...θα τον προστατεύει (.)...» [Συνέντευξη 2, λεπτά: 16:27]

Σχεδόν όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν ότι υπάρχει αρκετά μεγάλη πιθανότητα, το παιδί θύτης, να έχει κάποιο ενδοοικογενειακό πρόβλημα ή η οικογενειακή του κατάσταση να μην είναι η ιδανική και πως συχνά το παιδί μαθαίνει αυτές τις συμπεριφορές από τα πιο κοντινά του πρόσωπα. Ακόμη, σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς, μπορεί ένα παιδί να εκφοβίζει άλλους λόγω της άμεσης ή έμμεσης ενθάρρυνσης που δέχεται για να το πράξει από το σπίτι. Αυτή η περίπτωση χρίζει ιδιαίτερης προσοχής στον τρόπο διαχείρισης και προσέγγισης από τους εκπαιδευτικούς προς αυτό το παιδί.

Η αλήθεια νομίζω ότι υπάρχουν πολλοί λόγοι που ένα παιδί μπορεί να κάνει εκφοβισμό σε κάποιο άλλο, μπορεί λόγω του οικογενειακού τους περιβάλλοντος μπορεί από ζήλια να ζηλεύουν ίσως την οικονομική ευχέρεια ή να ζηλεύουν της παρέας ή τους βαθμούς τους ή να ζηλεύουν το αγόρι (γ) [Α: (γ) ναι] κάποιας άλλης κοπέλας υπάρχουν πάρα πολλοί ... [Συνέντευξη 5, λεπτό: 11:06] .

Ναι (.) μπορεί να έχει υποστεί το ίδιο εκφοβισμό μπορεί να εε (.) βιώνει τέτοιες καταστάσεις στο σπίτι ή μπορεί να ενθαρρύνεται έτσι από το σπίτι [Συνέντευξη 6, λεπτό: 13:12]

Σύμφωνα με όλα όσα έχουν αναφερθεί πιο πάνω, υπάρχουν πολλοί λόγοι που συνδράμουν στη υιοθέτηση μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς ενός ατόμου και ειδικότερα της συμπεριφοράς ενός παιδιού που εκφοβίζει. Από εδώ φαίνεται η ανάγκη, οι εκπαιδευτικοί, να ψάξουν πίσω από την συμπεριφορά του παιδιού που προχωρεί σε εκφοβισμό. Ίσως να βρουν την αιτία ή τα αποτελέσματα άλλων γεγονότων που οδήγησαν στο να αναπτύξει αυτές τις συμπεριφορές.

3.2.2β. Το θύμα:

Οι συμμετέχοντες τοποθετήθηκαν σε δύο άξονες αναλύοντας τα χαρακτηριστικά του παιδιού που θυματοποιείται:

- Ως προς την προσωπικότητα του με κάποιο χαρακτηρισμό.
- Ως προς τον τρόπο που αντιμετωπίζει το ίδιο το θύμα ένα συμβάν εκφοβισμού.

Σύμφωνα με τα άτομα που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις, το παιδί που θυματοποιείται μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανεκτικό, εσωστρεφές, ως κάποιος που δεν μιλά εύκολα για πράγματα που τον/την απασχολούν και ίσως να μην είναι προετοιμασμένο από το σπίτι για την πραγματικότητα του έξω κόσμου.

Εε (.) αυτό το παιδί είναι ανεκτικό ίσως δεν είναι προετοιμασμένο από το σπίτι ότι ο κόσμος δεν είναι αγγελικά πλασμένος...δεν έχει ίσως κάποιον, είναι απομονωμένο (.) μόνο του (.) είναι εσωστρεφής σαν χαρακτήρας (.) πιστεύω πάλι ... ότι πρέπει να οπλίζεται από το σπίτι (στο) να μην ανέχεται οποιοδήποτε κίνηση ή λέξη [...]το κάνει να νιώσει άβολα... [Συνέντευξη 6, λεπτά: 15:02]

Στην περίπτωση που το παιδί είναι ανεκτικό χρειάζεται άμεση παρέμβαση από τους εκπαιδευτικούς, καθώς αυτό το παιδί δεν εξωτερικεύει με ευκολία τα συναισθήματα που ο εκφοβισμός του προκαλεί και μένει στην σιωπή ενώ μέσα του μπορεί να υπάρχει μια τρικυμία συναισθημάτων που δεν ξέρει πως να διαχειριστεί.

Μία άλλη παράμετρος αφορά με τον τρόπο διαχείρισης της κατάστασης από πλευράς του παιδιού-θύματος. Από την ανάλυση φαίνεται ότι υπάρχει έλλειψη γνώσης για τον τρόπο αντίδρασης και διαχείρισης της κατάστασης που ζουν τα παιδιά που εκφοβίζονται. Μόνο τρεις

από τις συμμετέχοντες απάντησαν για τον τρόπο που τα παιδιά θα μπορούσαν να αντιδράσουν και συμφωνούν ότι ο μόνος τρόπος για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση που βιώνουν είναι να μιλήσουν ανοιχτά σε κάποιο άτομο που εμπιστεύονται.

...ότι τζιαι για τζίνο το μωρό εν πολλά λεπτή η θέση του, γιατί τζιαι το ίδιο το μωρό μπορεί να μην ξέρει να αντιμετωπίσει τον σχολικό εκφοβισμό-bullying ή οποιοδήποτε λόγο για να υπάρχει εκφοβισμός (.) θεωρώ ότι τζιαι το ίδιο το μωρό εάν το δέχεται επανειλημμένα τζιαι δεν το αντιμετωπίζει ή δεν το λέει σημαίνει ότι τζιαι ο ίδιος έχει κάποιες ελλείψεις... [Συνέντευξη 1, λεπτό: 15:29]

Ένα παιδί που πέφτει θύμα εκφοβισμού (.) είναι δύσκολο να μιλήσει. Από την στιγμή που μιλά, σταματά να είναι θύμα επομένως αυτό που πρέπει να προσέχουμε είναι τα άτομα τα οποία είναι εσωστρεφή εε (.) και δύσκολα (στο) να μιλήσουν ή να εκφραστούν είτε σε (.) συμμαθητή τους είτε σε κάποιον μεγάλο...[Συνέντευξη 3, λεπτό: 18:58].

Από τα προαναφερόμενα προκύπτει η ανάγκη ενημέρωσης των μαθητών για τους τρόπους διαφυλάξεις της συναισθηματικής και σωματικής τους ακεραιότητας αλλά και για τους τρόπους διαχείρισης των εκφοβιστικών συμβάντων. Τέλος, μεγάλη έμφαση χρειάζεται να δίνεται στον ρόλο που έχουν οι εκπαιδευτικοί ως προς τις ευκαιρίες έκφρασης των προβλημάτων και των συναισθημάτων όλων των παιδιών μιας τάξης. Με αυτό τον τρόπο ο μαθητής που υποστεί βία θα νιώσει πιο άνετα να εκφραστεί για την εμπειρία του και να εξωτερικεύσει τα συναισθήματά του.

3.2.2γ. Οι επιρροές της θυματοποίησης

Οι εκπαιδευτικοί, ως άτομα που έρχονται σε καθημερινή επαφή με τα παιδιά, μερικές φορές, γνωρίζουν την συμπεριφορά και τον χαρακτήρα του κάθε παιδιού ανεξάρτητα αν θέλουν να ασχοληθούν με αυτό το θέμα.

...τα θύματα, όταν καταλάβουν ότι κάποιος τους εκφοβίζει για κάποιο λόγο ή μπορεί να μην καταλαβαίνουν για ποιους λόγους τότε ... πέφτει η ψυχολογία τους. Μπορεί να καταστρέψουν την ζωή τους, να παν σε άλλους (.) δρόμους να (.) ίσως να χρησιμοποιήσουν ναρκωτικά και αυτό θα τους χαλάσει την ψυχολογία, τον χαρακτήρα, τη ζωή...[Συνέντευξη 5, λεπτό: 27:30]

Δηλαδή, όταν το παιδί θύμα αλλάζει για παράδειγμα συμπεριφορά λόγω του εκφοβισμού (πχ. μειώνεται η συμμετοχή του στην τάξη, αποφεύγει το σχολείο κ.α.) τότε, ο εκπαιδευτικός, χρειάζεται άμεσα να παρέμβει, γιατί η συναισθηματική ανισορροπία που νιώθει μπορεί να τον οδηγήσουν σε άλλες διεξόδους όπως είναι η χρήση ουσιών ή ο αυτοτραυματισμός.

Ένας εκπαιδευτικό περιγράφει και την ευθύνη των ατόμων που αποτελούν μάρτυρες ενός εκφοβιστικού περιστατικού. Το άτομο που λαμβάνει γνώση του γεγονότος και επιλέγει να το αποσιωπήσει, θεωρείται και αυτό εξίσου ένοχο όσο ο θύτης. Η/Ο εκπαιδευτικός τονίζει πόσο σημαντικό είναι για τα άτομα τα οποία γνωρίζουν, να γνωστοποιήσουν το γεγονός στους αρμόδιους εκπαιδευτικούς. Τονίζει την ευθύνη και την ενοχή που έπρεπε κανείς να νιώθει ως άνθρωπος, όταν επιλέγει συνειδητά να μην μιλήσει για αυτά τα θέματα και την προσπάθεια που κάνει η/ο ίδια/ίδιος μέσα στην τάξη της/του να καλλιεργηθεί αυτό το κλίμα κατά του εκφοβισμού.

ότι το πιο σημαντικό σε περιπτώσεις εκφοβισμού δεν είναι ούτε ο θύτης ↑ ούτε το θύμα ↓ είναι αυτός που παρακολουθεί και σιωπά και αυτό είναι το οποίο προσπαθούμε να καλλιεργήσουμε μέσα στην τάξη μας, μέσα στα τμήματά μας μέσα από συζητήσεις (.) μέσα από διαλέξεις (να) μην σιωπάτε (.) το να σιωπάω και να βλέπω περιστατικό εκφοβισμού τότε σημαίνει ότι είμαι ένοχος μάλιστα (.) πολύ περισσότερο και από αυτόν που ασκεί τον εκφοβισμό στο άλλο παιδί... [Συνέντευξη 2, λεπτό: 25:48]

Καταλήγοντας, η συμπεριφορά των παιδιών μπορεί να σχηματιστεί μέσω πολλαπλών παραγόντων, οι οποίοι σχετίζονται με την αλληλεπίδρασή τους, ωφέλιμη και μη, με άτομα του περιβάλλοντός τους. Θα ήταν καλό, οι παράγοντες αυτοί να εξετάζονται για να αλλάζουν και οι τρόποι προσέγγισης με σκοπό την μείωση του ενδοσχολικού εκφοβισμού. Φαίνεται ότι τα παιδιά θύτες και τα παιδιά θύματα δεν έχουν ευθύνη για την θέση στην οποία βρίσκονται και ταυτόχρονα αντικατοπτρίζεται η αναγκαιότητα της συνεχούς ενημέρωσης όλων των παιδιών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Εν κατακλείδι τα παιδιά που συμμετέχουν σε περιστατικά εκφοβισμού, παίρνοντας ρόλους θύτη-θύματος, έχουν την ανάγκη να μιλήσουν και να εκφραστούν και χρειάζεται να τους δοθεί η ευκαιρία να γίνει αυτό καθ' όλη τη διάρκεια των διδακτικών ωρών ή σε άλλες ενδοσχολικές ή εξωσχολικές δραστηριότητες.

3.3. Μια ανάγνωση των σχέσεων καθηγητών-μαθητών

Σημαντικές ορίζουν τις σχέσεις καθηγητών-μαθητών σε περιπτώσεις ενδοσχολικής βίας. Η σχέση αυτή χρειάζεται να δημιουργείται και να διατηρείται. Κάποιοι εκπαιδευτικοί αναφέρουν τους ακριβείς τρόπους με τους οποίους προσπαθούν να πραγματοποιηθεί αυτό ενώ κάποιοι άλλοι μιλάνε για μια ιδανική σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή χωρίς να αναφέρουν οι ίδιοι τους τρόπους προσέγγισης ή λύσης που έχουν δώσει στο παρελθόν σε ένα περιστατικό εκφοβισμού στο σχολείο που εργάζονται.

3.3.1α. Εκπαιδευτικοί που επιδιώκουν να αναπτύξουν μια σχέση με τους μαθητές τους αναφέροντας τους ακριβείς τρόπους.

Αναλυτικά, οι εκπαιδευτικοί που αναφέρονται στον τρόπο αντιμετώπισης του εκφοβισμού μέσω της ανάπτυξης της σχέσης με τους μαθητές τους, μιλούν μέσα σε ένα ομαδικό πνεύμα, βάζοντας και τους ίδιους στην εξίσωση για την επίλυση κάποιου εκφοβιστικού συμβάντος. Στα δύο αποσπάσματα πιο κάτω, φαίνεται το ενδιαφέρον των δύο καθηγητών για την σχέση που θα αναπτύξουν με τους μαθητές τους αλλά και πόσο συνειδητοποιημένοι/νες είναι ως εκπαιδευτικοί.

...η δουλειά μας είναι να βλέπουμε τους μαθητές κάθε μέρα περνούμε έναν μεγάλο χρονικό διάστημα μαζί τους (.) ↑τους γνωρίζουμε καλύτερα την προσωπικότητα τους τον χαρακτήρα τους μπορούμε να καταλάβουμε κάποια πράγματα καλύτερα για αυτούς (.) οπότε μας νιώθουν σαν δικούς τους ανθρώπους που μπορούν να ανοικτούν σε αυτούς [Α: ναι] να πουν τα δικά τους ↓ προβλήματα και να μπορούν να πάρουν μια πίσω μια συμβουλή από κάποιον που μπορεί ίσως να έζησε παρόμοιες καταστάσεις ή έχει την λογική για να μπορεί να βοηθήσει... [Συνέντευξη 5, λεπτό: 29:04]

...όμως μπορεί όποιος θέλει ↑ υπάρχει τρόπος φτάνει να υπάρχει θέληση γιατί αυτό το οποίο είναι το (.) «...πρέπει να (την) καλλιεργήσουμε στους μαθητές μας (.) δεν είναι τίποτε άλλο από την ενσυναίσθηση, να μπορώ να μπαίνω στην θέση του άλλου (.) ξεκινώντας από πολύ πολύ μικρή ηλικία η ενσυναίσθηση, να μπορώ να μπω στην θέση του άλλου να μπορέσω ταυτόχρονα και να τον αποδεχτώ (.) μπορώ να σας πω οι μαθητές μας είναι πολύ πιο ανοιχτοί στην αποδοχή του άλλου... [Συνέντευξη 2, λεπτό: 31:11]

Φαίνεται ότι παρακολουθούν σε καθημερινή βάση την συμπεριφορά των μαθητών τους και να νοιάζονται για τις σχέσεις που θα αναπτύξουν με αυτούς, έτσι ώστε να είναι σε θέση να μπορούν ανάλογα με την περίπτωση του μαθητή/τριας να τον/την συμβουλέψουν ανάλογα. Αξίζει να δοθεί έμφαση στην φράση της εκπαιδευτικού «...όπου υπάρχει θέληση υπάρχει και τρόπος...» γιατί παρόλη την πίεση που έχουν ως διδάσκοντες, για την κάλυψη της ύλης, φαίνεται πως οι δύο αυτοί εκπαιδευτικοί κάνουν μια αξιολογή προσπάθεια να εντάξουν μέσα στα μαθήματά τους τρόπους προσέγγισης και μείωσης του εκφοβισμού.

3.3.1β. Εκπαιδευτικοί που αναφέρονται στην ιδανική σχέση καθηγητή-μαθητή χωρίς να αναφέρουν τους τρόπους με τους οποίους επιδιώκουν να καλλιεργήσουν την σχέση αυτή.

Από τις απαντήσεις, καταλαβαίνουμε ότι αναπτύσσεται μία σχέση με τους μαθητές του/της, έτσι ώστε αυτοί να νιώθουν άνετα να μιλήσουν στον/στην εκπαιδευτικό για ένα συμβάν

εκφοβισμού, χωρίς όμως πάντα να λάβει προσωπικά μέρος προς την επίλυση του προβλήματος.

Συγκεκριμένα μαθήτριά μου εκμυστηρεύτηκε πρόσφατα ότι η καλύτερη της φίλη εεε (.) προσπαθούσε να την απομονώσει από την υπόλοιπη παρέα και η ίδια αισθανόταν πολύ μόνη σε σημείο που ήθελε να αλλάξει σχολείο [Συνέντευξη 4, λεπτό: 13:12]

Κάλεσα ξεχωριστά τις δυο φίλες ε (.) μιλήσαμε αρκετή ώρα ε (.) επίσης ενημέρωσα τον σύμβουλο του σχολείου για τέτοια θέματα και σύντομα το θέμα έληξε αίσια[Συνέντευξη 4, λεπτό: 14:34]

Εδώ διαφαίνονται οι δεύτερες σκέψεις του/της εκπαιδευτικού ως προς τον βαθμό ανάμειξης του/της σε διαπροσωπικά θέματα των μαθητών, ανησυχώντας μήπως η στάση του/της δεν είναι πρόποσα ή σύμφωνη με τους ως τώρα τρόπους δράσεις του σχολείου ως θεσμός.

Ακόμα, από τις συνεντεύξεις παρατηρείται το συναισθηματικό «τοίχος» που κτίζει ένας εκπαιδευτικός γύρω από τον/την εαυτό του/της επιλέγοντας απολύτως συνειδητά να κάνει απλά το μάθημα του/της και να φύγει χωρίς να λαμβάνει υπόψη του το γεγονός ότι οι μαθητές είναι και αυτοί άνθρωποι με συναισθήματα και ευαισθησίες.

...μάλιστα κάποιοι καθηγητές εε (.) προσπαθούν μόνον να κάνουν το μάθημα τους στην τάξη [Α: ναι] να είναι αυστηροί έχουν έναν τοίχος απέναντι στους μαθητές απλά μόνο και μόνον για να διδάξουν την ύλη τα 40' - 45' λεπτά και να φύγουν (.) θεωρώ πως πρέπει να αλλάξει κάπως πρέπει να το αλλάξει το Υπουργείο Παιδείας οι σχέσεις μεταξύ των μαθητών αλλά και μεταξύ καθηγητή και μαθητή να αλλάξουν να νιώσουν ασφάλεια με τον καθηγητή τους και το σχολείο τους [...] μπορεί να τους προσφέρει διάφορες πτυχές όχι μόνο τα μαθήματα να τους μάθει πως να χτίσουν έναν σωστό χαρακτήρα πως να βγουν στην κοινωνία... [Συνέντευξη 5, λεπτό: 32:47]

Η/Ο πιο πάνω εκπαιδευτικός φαίνεται να είναι συνειδητοποιημένη για τις σχέσεις που θέλει να έχει με τους μαθητές του/της, αλλά και τις γενικότερες σχέσεις, που οι υπόλοιποι συνάδερφοί του/της, διατηρούν με τους μαθητές τους, στο σχολικό περιβάλλον που εργάζεται. Έχει αντίληψη για τους λόγους που άλλοι συνάδελφοι του/της κτίζουν και διατηρούν ένα συναισθηματικό τοίχος, αλλά αντιλαμβάνεται και πόσο πραγματικά ωφέλιμη θα ήταν για το σχολικό περιβάλλον η προσπάθειά τους, να έρθουν κοντά με τους μαθητές τους.

Από το παρακάτω απόσπασμα φαίνεται πως ο/η εκπαιδευτικός τραβά απροσπέλαστες διαχωριστικές γραμμές μεταξύ καθηγητών και μαθητών, τους καθηγητές με αποτέλεσμα ένα σχολικό περιβάλλον να χωρίζεται σε «μεριές», σε αυτή των καθηγητών και σε αυτή των

μαθητών, χωρίς να υπάρχει εμπιστοσύνη ανάμεσα τους. Ο διαχωρισμός αυτός, δημιουργεί μία φανερή απόσταση ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές σε ένα σχολικό περιβάλλον.

...μην είμαι μόνος μου στον χώρο γιατί μπορεί να παρεξηγηθεί να διαστραφεί ο ρόλος μου ή μια κίνηση δηλαδή να πας να πιάσεις ένα παιδί να το χωρίσεις από ένα άλλο και να σου πει γιατί το έπιασες από εκεί στο χέρι το κτύπησες ή έχει μια ασθένεια και του δημιουργήσες μώλωπα δηλαδή είναι λίγο λεπτό και χρειάζεται να είσαι με κάποιον ενήλικα εε... [Συνέντευξη 6, λεπτό: 26:23]

Διαφαίνεται η έλλειψη εμπιστοσύνης που έχει προς τους μαθητές του/της. Λέγοντας πως στην προσπάθεια να βοηθήσει κάποιο παιδί, υπάρχει περίπτωση, το παιδί να παρεξηγήσει την βοήθεια αυτή και να ρίξει το φταίξιμο στον/στην ίδιο/ίδια. Από εδώ διαφαίνεται μια υποβόσκουσα απόσταση στη σχέση των εκπαιδευτικών και των μαθητών. Σε ένα ιδανικό σχολείο η εμπιστοσύνη και το αίσθημα της ομαδικής προσπάθειας χρειάζεται να είναι κύρια μελήματα που θα ενθαρρύνονται και θα συντηρούνται πρώτα από τους εκπαιδευτικούς και μετά στους μαθητές.

3.4. Ο φαύλος κύκλος των ευθυνών «και ο κλήρος πέφτει...».

Η συγκεκριμένη θεματική ενότητα έχει ως κύριο θέμα την ευθύνη των εκπαιδευτικών σχετικά με τον εκφοβισμό. Μόνο δύο από τις/τους εκπαιδευτικούς φαίνεται να νιώθουν και να ασπάζονται την ευθύνη που έχουν ως προς τον εκφοβισμό στα σχολεία όπου εργάζονται. Μέσα από τις άλλες τέσσερις συνεντεύξεις που έγιναν, οι εκπαιδευτικοί φαίνονται διστακτικοί ως προς την ευθύνη που έχουν οι ίδιοι απέναντι στον εκφοβισμό ως φαινόμενο στα σχολικά τους περιβάλλοντα.

3.4.1α. «Και ο κλήρος πέφτει»...στο οικογενειακό περιβάλλον.

Το πιο αυτονόητο στην αποποίηση ευθυνών για τους εκπαιδευτικούς είναι να επιρρίπτουν την ευθύνη στην οικογένεια του παιδιού.

«...δηλαδή πιστεύω 100% ότι όλα ξεκινούν από το σπίτι και από τα πρότυπα που (το παιδί) έχει από εκεί. Τα όρια, ↑ αν έχουν μπει όρια και λιγότερο ↓, αν έχει υποστεί κάποια κακοποίηση γιατί συνήθως το κακοποιημένο παιδί δεν είναι επιθετικό (.) επιθετικό είναι ένα παιδί που δεν έχει όρια στο σπίτι και κάνει ότι θέλει (.) συνήθως αυτό συμβαίνει.» [Συνέντευξη 6, λεπτό: 16:32]

Από τα πιο πάνω αποσπάσματα, φαίνεται πως, ενώ όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν πως η ενασχόληση των εκπαιδευτικών με τον εκφοβισμό αποτελεί ένα από τα καθήκοντά τους, στην πραγματικότητα μόνο δύο από αυτούς/αυτές αναλαμβάνουν και την ευθύνη που κατέχει η δήλωση αυτή. Η μεγαλύτερη ευθύνη, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, «πέφτει» στο ενδοοικογενειακό περιβάλλον και τα πρότυπα από τα οποία, ένα παιδί, επηρεάζεται στο σπίτι, είτε είναι το θύμα είτε ο θύτης. Δίνεται έμφαση, στην προετοιμασία που ένα παιδί θα έπρεπε να είχε από το σπίτι για την ‘σκληρή πραγματικότητα’ του έξω κόσμου. Υπογραμμίζεται η ευθύνη που έχει το οικογενειακό περιβάλλον για την συμπεριφορά ενός παιδιού που εκφοβίζει ενώ παράλληλα το απόσπασμα υπαινίσσεται πως η συμπεριφορά του παιδιού δεν μπορεί να αναστραφεί αφού ‘η ζημιά’ έχει ήδη γίνει από το σπίτι. Με αυτό τον τρόπο καταλαβαίνουμε ότι ο/η εκπαιδευτικός απενοχοποιεί πλήρως τον εαυτό του/της σε σχέση με την εκφοβιστική συμπεριφορά ενός παιδιού αλλά και το θέμα του εκφοβισμού στα σχολικά περιβάλλοντα γενικότερα.

3.4.1β. «Και ο κλήρος πέφτει»...στο Υπουργείο Παιδείας.

Ένα άλλο θέμα που προκύπτει από τις συνεντεύξεις σε εκπαιδευτικούς αφορά το θέμα της ευθύνης του Υπουργείου Παιδείας και τις δράσεις που θα ήταν καλό να είχε οργανώσει μέχρι τώρα. Συγκεκριμένα, φαίνεται ότι οι δύο από τους εκπαιδευτικούς πιστεύουν ότι μια λύση στο πρόβλημα του εκφοβισμού θα ήταν η ένταξη ειδικών ψυχολόγων και εκπαιδευτικών ψυχολόγων, που να μπορούν να βοηθήσουν, άμεσα, τόσο τους μαθητές όσο και στους εκπαιδευτικούς.

...το Υπουργείο Παιδείας σίγουρα θα μπορούσε να είχε μονάδες (..) γραφεία με ειδικούς ψυχολόγους, εκπαιδευτικούς ψυχολόγους ανά πάσα στιγμή να μπόρεις να πας να μιλήσεις, οί να καταγγείλεις να μιλήσεις [Α: να μιλήσετε εσείς ως εκπαιδευτικοί ή τζιαι] ακόμη τζιαι οι εκπαιδευτικοί αλλά τζιαι οι μαθητές κυρίως οι μαθητές, αλλά οι εκπαιδευτικοί αν θέλουν μian πιο ειδική βοήθεια να πασην να ζητήσουν βοήθεια [Α: να μπορούν να αποταθούν]...[Συνέντευξη 1, λεπτό: 32:48]

Παρόλα αυτά, από τη δήλωση πιο πάνω, φαίνεται επίσης, και η απόδοση της ευθύνης σε άλλους που στην προκειμένη περίπτωση είναι ένας ειδικός ψυχολόγος ή εκπαιδευτικός ψυχολόγος.

Η/Ο πιο κάτω εκπαιδευτικός φαίνεται ότι αποδίδει την ευθύνη και την ενασχόληση με αυτά τα θέματα σε άλλους εκπαιδευτικούς και συναδέλφους. Δεν αναφέρεται σε δράσεις που θα

μπορούσε το Υπουργείο Παιδείας να κάνει ως προγράμματα για την καταπολέμηση του εκφοβισμού αλλά δείχνει να φαίνεται πως είναι ικανοποιημένη/νος με τις μέχρι τώρα προσπάθειες. Κάτι αρκετά ανησυχητικό γιατί από το πρώτο μέρος της εργασίας και τα προαναφερόμενα των εκπαιδευτικών, συμπεραίνεται πως το φαινόμενο του εκφοβισμού χρίζει ιδιαίτερης και συνεχόμενης προσοχής με συχνές παρεμβάσεις από το εκπαιδευτικό προσωπικό ενός σχολείου και του Υπουργείου Παιδείας.

Πιστεύω ότι γίνεται αρκετά καλή προσπάθεια από το Υπουργείο παιδείας υπάρχουν πολύ αξιόλογοι συνάδελφοι σύμβουλοι που ασχολούνται αποκλειστικά με αυτά τα θέματα [Συνέντευξη 4, λεπτό: 22:27].

Αξίζει να σημειωθεί πως ο τρόπος που ένας εκπαιδευτικός αντιλαμβάνεται το γενικότερο σχολικό περιβάλλον στο οποίο εργάζεται αλλά και ο τρόπος που προσεγγίζει τους μαθητές του γίνεται αποκλειστικά μέσα από την δική του αντίληψη και οπτική γωνία. Άρα για κάποιους εκπαιδευτικούς, η προσπάθεια του Υπουργείου Παιδείας είναι αρκετή ενώ για κάποιους άλλους όχι.

3.4.1γ. «Και ο κλήρος πέφτει»...στην ποπ κουλτούρα.

Μία μη κοινή άποψη που προκύπτει από την απάντηση ενός και μόνο καθηγητή/τριας είναι πως ευθύνη για την ανάπτυξη μιας εκφοβιστικής συμπεριφοράς ενός παιδιού έχει η ποπ κουλτούρα αφού, ενθαρρύνει αυτού του είδους της συμπεριφορές, μέσα από χαρακτήρες ταινιών, από βίντεο κλιπ τραγουδιών αλλά και γενικότερα μέσα από τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.

...αλλά γενικότερα ... ο εκφοβισμός στους εφήβους βλέποντας το γενικά στην κοινωνία μας έσσει γίνεται τζιαι μέρος της ποπ κουλτούρας [...] ξέρω το τζιαι πιστεύω το τούτο το πράμα, ααα είμαι 14 χρονών είμαι ο μάγκας της υπόθεσης τζιαι εν έχω ευρύτερους στόχους στην ζωή μου, τι μου μινήσκει να κάμω;↑ (στο σχολείο) μόνο τούτο, έχουν το σαν σλάγκ ότι ναι τωρά πρέπει να εκφοβίζω ας πούμε για να είμαι ο μάγκας της υπόθεσης τζιαι να ξέρω που πατώ, άρα θεωρώ το σαν σε εισαγωγικά σαν μόδα [Α: Μέσω της ποπ κουλτούρας] ναι ναι ↑ μες την κουλτούρα ότι δηλαδή βλέποντας μιαν αμερικανιά (ταινία) που είναι σε σχολείο τζιαι έχει τον όμορφο της παρέας, εγώ είμαι τούτος τζιαι εν να [Α: (γ)] δέρω τον πιο υποτονικό ή έναν παιδί που δεν είναι τόσο in μέσα στην παρέα και τα λοιπά, θεωρώ ότι είναι αποτέλεσμα μιας ευρύτερης άσχημης ποπ κουλτούρας τζιαι μην ξεχνούμε ότι τα παιδιά είναι οι πλέον μιμητικοί, έχουν την πλέον μιμητική συμπεριφορά που από που την εισπράττουν; από την συμπεριφορά των ενηλίκων τζιαι την

συμπεριφορά των Media, τί βλέπουν ας πούμε, αν ένας νέο άνθρωπος περιβάλλεται συνέχεια από εκδικητικές τρομοκρατικές (.) τρομακτικές πάλι σε εισαγωγικά ταινίες ή ποπ αμερικανικές οι οποίες πάλε έχουν θέμα τον εκφοβισμό... [Συνέντευξη 1, λεπτό: 16:42]

Γίνεται μια απόδοση του άμεσου και καθημερινού αντίκτυπου που έχουν οι ταινίες και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προς την ανάπτυξη της εκφοβιστικής συμπεριφοράς σε κάποιο άτομο. Συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός αναφέρεται στην ανάδειξη σκηνών βιαιοπραγίας από τον «μάγκα» της παρέας ενός σχολείου, σε ένα άλλο παιδί. Υποστηρίζει ότι λόγω της μιμητικής φύσης του ανθρώπου, τα παιδιά μαθαίνουν να μιμούνται και να συμπεριφέρονται ανάλογα σε άλλα παιδιά.

3.5. Η ενσυναίσθηση και ο ρόλος της στον εκφοβισμό

Σύμφωνα με την πάρα πάνω παράγραφο, από συνέντευξη εκπαιδευτικού, η ανάπτυξη του αισθήματος της ενσυναίσθησης στους μαθητές αποτελεί έναν τρόπο μείωσης και αντιμετώπισης του εκφοβισμού.

...πρέπει να (την) καλλιεργήσουμε στους μαθητές μας (.) δεν είναι τίποτε άλλο από την ενσυναίσθηση, να μπορώ να μπαίνω στην θέση του άλλου (.) ξεκινώντας από πολύ πολύ μικρή ηλικία η ενσυναίσθηση, να μπορώ να μπω στην θέση του άλλου να μπορέσω ταυτόχρονα και να τον αποδεχτώ (.) μπορώ να σας πω οι μαθητές μας είναι πολύ πιο ανοιχτοί στην αποδοχή του άλλου... [Συνέντευξη 2, λεπτό: 31:11]

Γεγονός που προβληματίζει και πηγάζει από τις συνεντεύξεις είναι το συμπέρασμα ότι μόνο ένας/μία εκπαιδευτικός έκανε χρήση του όρου της ενσυναίσθησης και της ανάγκης ανάπτυξης της στα παιδιά για την μείωση του εκφοβισμού. Σχήμα οξύμωρο αφού στις πιο πρόσφατες έρευνες φαίνεται ότι η προσπάθεια αύξησης της ενσυναίσθησης των παιδιών από μικρή ηλικία, μπορεί να αποτελέσει μία καλή προσέγγιση και λύση στο πρόβλημα του εκφοβισμού. Άρα η ανάπτυξη του αισθήματος της ενσυναίσθησης χρειάζεται να αποτελεί κύριο μέλημα των εκπαιδευτικών σε οποιαδήποτε εκπαιδευτική βαθμίδα, γιατί έτσι θα αποφευχθούν τα περιστατικά εκφοβισμού που έχουν στόχο την συναισθηματική καταπίεση του θύματος αφού οι θύτες θα κατανοήσουν με ποιόν τρόπο οι πράξεις και το λόγια τους επηρεάζουν τους οικείους τους.

3.6. Θεματικές που προέκυψαν από τα διαδικτυακά μαθήματα

Το δεύτερο μέρος της πιλοτικής εφαρμογής αφορούσε μία παρέμβαση που εμπεριείχε διαδικτυακά μαθήματα και πραγματοποιήθηκαν με ομάδα μαθητών Γυμνασίου. Οι διάλογοι ηχογραφήθηκαν με την συναίνεση των κηδεμόνων των μαθητών, καταγράφηκαν αυτολεξεί, κωδικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν με παρόμοιο τρόπο

1. Η υποκειμενική πραγματικότητα της θυματοποίησης
2. Η κουλτούρα «Κάτω απ' το χαλί »
3. Η συμβολή του προγράμματος
4. Οι λύσεις

3.6.1. Η υποκειμενική πραγματικότητα της θυματοποίησης

Από την καταγραφή και ανάλυση της ομάδας εστίασης φαίνεται ότι γίνεται μια προσπάθεια αναζήτησης των λόγων που ένα παιδί εμφανίζει εκφοβιστική συμπεριφορά. Στην προκειμένη περίπτωση, ο λόγος για τον οποίο ένα παιδί (θύτης) εκφοβίζει, ένα άλλο παιδί (θύμα) συνδέεται με την κοινωνική ανασφάλεια που νιώθει το παιδί θύτης, με σκοπό να νιώσει πιο άνετα και καλύτερα, μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο.

άρα η Χάνα που είναι κοινωνικά ανασφαλής προσπαθεί να κάνει την Μαίρη να είναι κοινωνικά ανασφαλής για να νιώσει καλύτερα [...] εμμ έχει απέναντι την Μαίρη που δεν έχει φίλους και είναι η εύκολη λύση σε εισαγωγικά το εύκολο άτομο για να την κάνει να νιώσει άσχημα οπότε από την στιγμή που έχει απηχήση και ξέρει ότι θα πει και θα σχολιάσει και θα συμφωνήσουν οι άλλοι γύρω της την σχολιάζει για να την κάνει να νιώσει άσχημα για να νιώσει καλύτερα με τον εαυτό της να ξεχάσει για λίγο τις ανασφάλειες της. [Μάθημα 3^ο ,Μ.Α, λεπτό: 17:15]

Στο μουσικό βίντεο περιγράφεται ένα σενάριο σκιαγράφησης του χαρακτήρα του ατόμου που προχωρεί σε εκφοβισμό, περιγράφοντας τους λόγους που οι ανασφάλειές του/της, τον/την προτρέπουν να εκφοβίζει για να νιώθει πιο καλά σε σχέση με τους άλλους. Επίσης, επισημαίνεται η επιβράβευση και το αίσθημα αποδοχής από τρίτους, που συχνά νιώθει το άτομο που εκφοβίζει, λειτουργούν ως ένας μηχανισμός ενθάρρυνσης της συνέχειας άσκησης εκφοβιστικής συμπεριφοράς σε άλλους.

Ένας άλλος λόγος που ένα άτομο εκφοβίζει κάποιο άλλο, αποτελεί η δυνητική δημιουργία ενός αισθήματος ανωτερότητας σε σχέση με το κοινωνικό στάτους του θύματος.

Ερ: Πέρα από την εμφάνιση της (.) τι νομίζεται ότι θέλουν να αποδείξουν με αυτά που λένε στην κοπέλα;

Απ: ότι είναι καλύτερες από αυτήν. Οι κοπέλες που κοροϊδεύουν πιστεύω ότι πιστεύουν ότι είναι πιο όμορφες και καλές και έχουν μεγάλη ιδέα για τον εαυτό τους» [Μάθημα 2ο, Γ.Α, λεπτά: 10:05]

Ερ: Σε ποιο βαθμό νομίζετε ότι αναγνωρίζουν πως τώρα ας πούμε εκφοβίζουν την κοπέλα;

Απ: Ναι [Μ: ναι γνωρίζουν ναι και σε αρκετό βαθμό] ναι ναι σε μεγάλο βαθμό αλλά θέλουν να δείξουν και αυτοί πως είναι καλύτεροι της και ανώτεροι όταν πχ. είσαι πιο γνωστός θέλεις να δείξεις ότι έχεις περισσότερη δύναμη και καλύτερα από τον άλλον» [Μάθημα 2ο, Α.Α, Μ.Κ, λεπτό: 10:16]

Από τις απαντήσεις των μαθητών, φαίνεται ο ρόλος που η αίσθηση της ανωτερότητας παίζει για την ενθάρρυνση και συνέχιση της εκφοβιστικής συμπεριφοράς. Άρα, ένα μεγάλο κομμάτι της εκφοβιστικής συμπεριφοράς κάποιου παιδιού αφορά την αποδοχή του από τον κοινωνικό σχολικό περίγυρο του, γιατί στην προσπάθειά του συνειδητά ή ασυνείδητα να νιώσει καλύτερα και πιο άνετα μέσα στο σχολικό περιβάλλον, πιθανόν να αναπτύξει μια εκφοβιστική συμπεριφορά, στοχοποιώντας ένα άλλο παιδί χωρίς να αντιλαμβάνεται την συναισθηματική συμφόρηση που προκαλεί.

Από την πλευρά του θύματος, το παιδί συνήθως έχει διαφορετική προσωπικότητα, που δεν ταιριάζει με τους υπόλοιπους που διαφαίνεται και από εξωτερικά χαρακτηριστικά (π.χ. στον τρόπο ντυσίματός του). Η εξωτερική εμφάνιση αποτελεί και λόγος θυματοποίησης του/της, αφού τα υπόλοιπα παιδιά δεν είναι συχνά έτοιμα να αποδεχθούν την διαφορετικότητα και την ατομικότητα του καθενός.

Ερ: με ποιο τρόπο όμως αυτός είναι παράγοντας απομόνωσης της; πώς την φοβούνται;

Απ: Δεν είναι του γούστου τους (.)

Απ: ναι είναι διαφορετική από τους άλλους

Ερ: Τι θα μπορούσατε να ορίσετε ως διαφορετικό;

Απ: Είναι διαφορετική για εμάς (.) διαφορετική ως προς το ντύσιμο αλλά σαν άνθρωποι είμαστε όλοι ίδιοι μπορεί να είναι διαφορετική για εμάς αλλά για τον εαυτό της εε (.) είναι ο εαυτός της [Α: αχμμ] δεν υπάρχει δεν είμαστε όλοι το ίδιοι για να είμαστε και τα ρούχα που φοράμε (.) Μ: ο κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός γιατί δεν ζούμε όλοι τα ίδια πράγματα ή και αν ζούσαμε όλοι τα ίδια πράγματα ο κάθε ένας έχει διαφορετική αντίληψη [Α: αχμμ] [Μάθημα 1ο, Λ.Ρ,Π.Σ,Α.Α, λεπτό: 13:27]

Τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα φαίνεται να αντιλαμβάνονται τους λόγους που η πρωταγωνίστρια του μουσικού βίντεο εκφοβίζεται. Αποδέχονται τον τρόπο που ντύνεται και πως καθρεφτίζεται η ατομικότητα της προσωπικότητας της μέσα από την ένδυσή της. Επίσης, συμπεραίνουν πως λόγω της διαφορετικότητας του τρόπου ντυσίματος μπορεί να εκφοβίζεται από τα υπόλοιπα παιδιά αφού δεν μπορούν να την κατανοήσουν και να την αποδεχθούν έτσι όπως είναι. Αναγνωρίζουν την διαφορετικότητα του κάθε ανθρώπου που προκύπτει από τις δικές του προσωπικές εμπειρίες.

3.6.2. Η κουλτούρα «κάτω απ' το χαλί»

Διαπιστώνεται, από τις απαντήσεις των μαθητών, ότι τα εκφοβιστικά συμβάντα αποσιωπώνται τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους ίδιους τους μαθητές, για διαφορετικούς λόγους. Στην θεματική συμπεριλαμβάνονται οι τρόποι αντιμετώπισης των συμβάντων εκφοβισμού στο σχολείο των παιδιών που συμμετείχαν σε αυτή την έρευνα και οι λόγοι που η κουλτούρα του «κάτω απ' το χαλί» είναι μέρος της καθημερινότητας ενός σχολείου.

Εκπαιδευτικοί

Τέσσερα από τα συνολικά έξι παιδιά που συμμετείχαν σε αυτή την έρευνα φαίνεται ότι εκφοβίζονται από ένα συγκεκριμένο παιδί του σχολείου τους. Πιο κάτω περιγράφεται ένα περιστατικό εκφοβισμού που πραγματοποιείται μέσα στην τάξη, παρουσία εκπαιδευτικού.

Απ: μου έχει τύχει στο σχολείο να τσακώνομαι με κάποιο παιδί για μία εβδομάδα για να σταματήσει κάτι και δεν με άκουσε ποτέ του προσπάθησα να τον πιάσω και να του το πω ευγενικά του (.) του είπα και άλλες φορές ευγενικά και του μιλούσα πολύ ξεκάθαρα αλλά δεν άκουγε με τίποτε κάποια στιγμή έφτασε στα όρια και του πέταξα ολόκληρο μπουκάλι με νερό στο κεφάλι.

[...]

Απ: ήτανε μέσα στην τάξη και αυτός με πείραζε αλλά μπροστά στους καθηγητές έκανε πως δεν γινόταν τίποτα και οι καθηγητές δεν με πίστευαν και στο τέλος πήγα να φάω εγώ τιμωρία [και εμένα (το συγκεκριμένο παιδί) μου το έχουν κάνει αυτό (.) ήτανε και η/ο ... στα αγγλικά θυμάσαι;](.) πέρσι που έλεγε (κατά την διάρκεια του μαθήματος) γιατί μου το κάνετε αυτό χωρίς να του/της κάνουμε κάτι και πήγαμε στην διευθύντρια»

[Μάθημα 2ο, Α.Α, Δ.Π,Α.Λ, λεπτό: 14:29]

Σύμφωνα με όσα είπαν τα παιδιά το συγκεκριμένο παιδί είχε ασκήσει πολλές φορές είτε λεκτική είτε σωματική βία σε συμμαθητές του. Περιγράφεται μία σκηνή εν ώρα μαθήματος όπου ο/η μαθητής/τρια που εκφοβίζει τους συμμαθητές του/της προσπαθεί να τους κατηγορήσει, πως τον/την πειράζουν με κάποιο τρόπο στους καθηγητές. Ανησυχητικό είναι το

γεγονός ότι κανείς από τους εκπαιδευτικούς δεν έχει αντιδράσει ούτε έχει προσπαθήσει να ασχοληθεί ,αλλά αντίθετα φαίνεται να αγνοούν αυτά τα συμβάντα ακόμη και κατά την διάρκεια της ώρας διδασκαλίας.

Μαθητές

Στην παρακάτω συζήτηση διακρίνεται ο φόβος αλλά και η ευθύνη που έχουν τα παιδιά παρατηρητές ή οι φίλοι του παιδιού θύματος.

[...]

Απ: Ή κάποιοι μπορεί να το καταλαβαίνουν ότι αυτό δεν είναι σωστό αλλά να μην λένε κάτι

Απ: γιατί η κοπέλα αυτή που εκφοβίζει θα τους πάει κόντρα και θα τσακωθούν μεταξύ τους

Απ: Ή θα [Γ: και μετά δεν θα κάνουν παρέα] ναι και μπορεί να είναι γνωστές στο σχολείο και θα πάει να πει στους άλλους να μην την κάνουν παρέα γιατί θα λένε ψεύτικα πράματα για αυτούς και εν τέλη να μην βρουν φίλους

Ερ: Άρα θα εναντιωθεί και στους φίλους της

Απ: ναι [Α: ναι κάτι τέτοιο]

Ερ: Πόση ευθύνη έχουν που είναι μάρτυρες και παρόντες της κατάστασης αυτής;

Απ: ναι έχουν μεγάλη μάλιστα γιατί δεν κάνουν κάτι

Απ: Μεγάλη γιατί μπορούν να το σταματήσουν αλλά δεν το θέλουνε [Μάθημα 3, Δ.Π, Α.Α,Λ.Ρ, λεπτό: 08:54]

Όλοι οι μαθητές συμφωνούν ότι τα παιδιά παρατηρητές αναγνωρίζουν την παραβατική συμπεριφορά προς το θύμα. Επίσης, αναφέρουν ότι έχουν τη δύναμη να το σταματήσουν αν μιλήσουν ή πουν την άποψη τους άμεσα στο θύτη. Λόγω όμως της πιθανότητας απομόνωσής λόγω της πράξης τους αυτής, επιλέγουν να μην το κάνουν.

3.6.3. Η συμβολή της πιλοτικής εφαρμογής

Το πιλοτικό πρόγραμμα που πραγματοποιήθηκε φαίνεται ότι βοήθησε σε πολλαπλά επίπεδα τους μαθητές που συμμετείχαν σε αυτό, καθώς όλοι φάνηκαν να ωφελοούνται σύμφωνα με τις ανάγκες του κάθε παιδιού. Αυτές οι ανάγκες ήταν συναισθηματικές και γνωστικές. Οι γνωστικές έχουν να κάνουν με την κατανόηση του εκφοβισμού ως φαινόμενο και οι συναισθηματικές αφορούν την ανάγκη συζήτησης για αυτά που έχουν βιώσει σε ένα κλίμα κατανόησης και σεβασμού.

Ερ: θεωρείτε ότι σας έχει βοηθήσει αυτό το πρόγραμμα ως προς την κατανόηση για τον εκφοβισμό; Αν ναι με ποιους τρόπους;(.)

Απ: Εγώ πιστεύω πως ναι γιατί παρόλο που μας ήταν γνωστό όλο αυτό μας έκανε να το δούμε λίγο διαφορετικά (.) να εμβαθύνουμε σε αυτό λίγο περισσότερο [Ε: εννοείς σε σχέση με εσάς σε σχέση με τον εκφοβισμό πως το εννοείς ως γεγονός;] σε σχέση με τον εκφοβισμό ως γεγονός

Απ: εγώ κατάλαβα καλύτερα με ποιους τρόπους μπορεί να γίνει ο εκφοβισμός και τι θεωρείται ακριβώς εκφοβισμός και πως μπορώ ας πούμε να το αντιμετωπίσω αυτό περισσότερο ότι κατάλαβα ας πούμε αν κάτι που δεν θεωρούσαν να είναι εκφοβισμός ότι μπορεί να είναι [...] ας πούμε το να κοροϊδεύεις κάποιον το να κάνεις διάφορους χαρακτηρισμούς που είναι προσβλητικοί και ντάξει η σωματική βία που τώρα είναι πιο σπάνιο η λεκτική το ηλεκτρονικό bullying και λοιπά

Απ: και εμένα με βοήθησε πάνω κάτω να καταλάβω μερικά πράγματα και (.) αυτό συμφωνώ με τους υπόλοιπους [Μάθημα 5, Α.Λ, Μ.Κ, Α.Α, λεπτό: 06:31]

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της έρευνας αποτελεί η αλλαγή του τρόπου αντιμετώπισης των μαθητών προς τον εκφοβισμό. Μέσα από αυτό το πρόγραμμα φαίνεται να έχουν καταλάβει την ποιότητα της συζήτησης, της ανάγκης έκφρασης της γνώμης τους και της υπεράσπισης του εαυτού τους προς την εκφοβιστική συμπεριφορά.

Ερ: σε περίπτωση που έρθετε σε αντιπαράθεση με κάποιον τώρα τι θα κάνετε;

Απ: θα τους σπάσουμε τα μούτρα (γ) αν αξίζει θα προσπαθήσουμε να συζητήσουμε μαζί του αν είναι άνθρωπος συζήτησης αν το τραβήξει και άλλο θα τον πάμε στην διευθύντρια ή στους υπεύθυνους τους σχολείου και αν δεν ηρεμίσει γενικά θα πάμε ισόβια(γ)

Απ: εγώ ναι θα ξεκινούσα με την κουβέντα αν το άτομο δεν καταλάβαινε μια δυο τρεις παραπάνω φορές θα απευθυνόμουν πάλι σε αυτό και αν είχε και παρέα και στην παρέα του θα έφερνα σίγουρα δύο τρία άτομα από την δική του παρέα όχι για να του κάνουμε πρόβλημα αλλά [...] ναι ναι και αν δεν σταματούσε θα απευθυνόμουν σε κάποιον ανώτερο του σχολείου

Απ: εγώ θα προσπαθούσα να υπερασπιστώ το εαυτό μου αν και είμαι άτομο που προσπαθεί να μην κάνει φασαρία αλλά ντάξει αν μου συμβεί κάτι τέτοιο αυτό θα έκανα και θα πήγαινα και σε κάποιον καθηγητή [Μάθημα 5, Α.Λ, Α.Α, Μ.Κ λεπτό: 13:42]

Άρα αυτό το πρόγραμμα έχει βοηθήσει στην καλύτερη συναισθηματική αλλά και πρακτική αντιμετώπιση των παιδιών που συμμετείχαν, προς ένα συμβάν εκφοβισμού. Τέλος, το πιο

σημαντικό που συνεπάγεται είναι ότι έχουν καταλάβει πού ξεκινά η βία και πού σταματά το αστείο ή το πείραγμα.

3.6.4. Οι λύσεις

Η τελευταία θεματική περιλαμβάνει την γνώμη και τις απόψεις των μαθητών για τους τρόπους επίλυσης του ζητήματος του σχολικού εκφοβισμού. Σύμφωνα με κάποιους, λύση για το πρόβλημα του εκφοβισμού θα μπορούσε να αποτελέσει η προώθηση του σεβασμού και του αισθήματος της ασφάλειας, δημιουργώντας ένα όμορφο σχολικό περιβάλλον. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, μεγάλο ρόλο παίζει η σχέση καθηγητών-μαθητών. Οι καθηγητές χρειάζεται να είναι πιο κοντά στα παιδιά και ιδιαίτερα σε αυτά που έχουν απομακρυνθεί από τις οικογένειές τους.

Ερ: ποιες ποιότητες θεωρείτε σημαντικές ώστε να μην υπάρχει εκφοβισμός στο σχολείο σας;

Απ: για μένα σίγουρα να προωθούνται ο σεβασμός και να υπήρχε έτσι να μην ήθελε ο άλλος να μπει στην διαδικασία να εκφοβίσει κάποιον αυτό με τον σεβασμό και από την οικογένεια βασικά πιστεύω ότι ξεκινάνε όλα

Απ: πως θα μπορούσε να βοηθήσει ένα παιδί το σχολείο σε περίπτωση που δεν γίνεται αυτό από το σπίτι;

Απ: εγώ πιστεύω ότι στο σπίτι (.) βασικά εγώ πιστεύω ότι οι καθηγητές θα έπρεπε να είναι πιο κοντά στα παιδιά γιατί συνήθως τα παιδιά που κάνουν bullying εε(.) είναι απομονωμένα και έχουν απομακρυνθεί από την οικογένεια τους και ξεσπούν σε άλλους και αν οι καθηγητές ήταν πιο κοντά στα παιδιά και δεν υπήρχε αυτό προσπαθώ να προστατευτώ και ρίχνω το βάρος μου στους άλλους να μην αδιαφορούσαν για τα παιδιά ότι δεν πάμε σχολείο και να κάνουμε απλά το μάθημα μας και να φύγουμε έχουμε έρθει εδώ και ότι πιστεύουμε ότι μπορείτε να τα καταφέρετε να είναι πιο φιλική η σχέση μεταξύ των μαθητών και των καθηγητών (..) να θέλαμε και εμείς να πηγαίναμε σχολείο

Απ: οι καθηγητές πρέπει να ενδιαφέρονται πιο πολύ για τα ίδια τα παιδιά και όχι μόνο για το μάθημα τους γιατί η δουλειά τους δεν είναι μόνο αυτή

Απ: επίσης για να πηγαίνουμε σχολείο πρέπει να νιώθουμε ασφαλής γιατί ακόμη και στο νηπιαγωγείο άμα γίνει κάτι τα ίδια τα παιδιά θα πούνε δεν θέλω να ξαναπάω σχολείο

Ερ: τι θα θέλατε να προτείνετε για να γίνει στο σχολείο σας σε σχέση με την καταπολέμηση του εκφοβισμού;

Απ: να έρθει κάποιος σαν εσάς πχ ή δεν ξέρω αν θα μπορούσαν να βοηθήσουν από την αστυνομία να μιλήσουν κάτι σαν συνέδριο

Απ: ανά τάξεις ή ξεχωριστά αγόρια και κορίτσια γιατί άμα γίνει όμως κάτι έτσι για όλο το σχολείο δεν θα υπάρχει συνεννόηση και κατανόηση γιατί είναι ότι νάναι τα παιδιά θα γελάνε θα κοροϊδεύουνε

Απ: και πάλι θα γίνεται κουβέντα από πίσω δεν θα υπάρχει ησυχία

Απ: εγώ πιστεύω ότι αν γίνονταν περισσότερες εκδρομές για να έρθουν πιο κοντά οι μαθητές μεταξύ τους αλλά και με τους καθηγητές εε και δεν γίνονται και πολλές εκδρομές γιατί μας έχουν μιλήσει αλλά δεν έχει γίνει και κάτι πιστεύω αυτό

Απ: γενικά να μαθαίναμε κάπως ότι δεν είναι σωστό να κρίνεις κάποιον γιατί να τον κρίνεις; τι οφελεί; Τι θα κερδίσεις; τι θα είσαι καλύτερα μετά από δέκα χρόνια όταν το κάνει αυτό; ;όχι θα μείνεις χωρίς φίλους you will be super alone (γ) [Μάθημα 5, Α.Λ, Μ.Κ, Α.Α, λεπτό: 21:35]

Οι τρείς μαθητές/τριες προτείνουν, την περεταίρω εκπαίδευση πάνω σε θέματα εκφοβισμού μέσα από σεμινάρια και δραστηριότητες σε μικρές ομάδες μαθητών, αφού, θεωρούν πως σε μεγάλες ομάδες θα δημιουργείται οχλαγωγία και δεν θα προσέχουν. Παράλληλα, πιστεύουν ότι οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να έρθουν πιο κοντά με τους μαθητές μέσα από εκδρομές και δραστηριότητες, μαθαίνοντας έννοιες όπως είναι ο σεβασμός της διαφορετικότητας των άλλων παιδιών με στόχο την κοινωνικοποίηση των μαθητών.

4. Συμπεράσματα-Συζήτηση

Στόχος αυτής της έρευνας ήταν α) η αποτύπωση της εμπειρίας των εκπαιδευτικών και των μαθητών σε σχέση με τον σχολικό εκφοβισμό και β) η διερεύνηση της χρήσης του μουσικού βίντεο στην μουσική εκπαίδευση για ευαισθητοποίηση των μαθητών κατά του εκφοβισμού. Οι απαντήσεις τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών συμφωνούν ότι χρειάζεται διαρκής ενημέρωσης για το θέμα του εκφοβισμού στα σχολεία και συνεχιζόμενη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Είναι γεγονός πως μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση, τα Υπουργεία Παιδείας Κύπρου και Ελλάδας, παρέχουν τρόπους και βήματα αντιμετώπισης ενός εκφοβιστικού περιστατικού, αλλά οι εκπαιδευτικοί, φάνηκε να μην γνωρίζουν για την προσπάθεια αυτή. Κάποιοι εκπαιδευτικοί μοιάζουν με κάποιον τρόπο αποσυνδεδεμένοι από το πρόβλημα και έχουν δεύτερες σκέψεις για το αν χρειάζεται να έχουν οι ίδιοι εμπλοκή σε ζήτημα σχολικού εκφοβισμού. Άλλοι φοβούνται πως η σύσφιξη των διαπροσωπικών τους σχέσεων με τα παιδιά, στο πλαίσιο ανάπτυξης περεταίρω εμπιστοσύνης, μπορεί να παρεξηγηθεί. Άλλοι αποδίδουν τις ευθύνες στον τρόπο ανατροφής των παιδιών από

δυσλειτουργικές οικογένειες, αποδέχονται πως τα παιδιά αυτά είναι κατά κάποιον τρόπο «χαμένη υπόθεση» και επιλέγουν να μην ξοδέψουν περισσότερη ενέργεια και χρόνο για τη σωστή εκπαίδευσή τους γύρω από το θέμα. Η απόσταση που επιλέγουν να κρατούν υποδηλώνει πως τα παιδιά που έρχονται από οικογένειες οι οποίες δεν λειτουργούν σωστά, σημαδεύονται ως «άλλοι» στη μικροκοινωνία του σχολείου αυξάνοντας την πιθανότητα να γίνουν είτε θύτες ή θύματα του σχολικού εκφοβισμού. Πέρα από αυτό, όταν ένας εκπαιδευτικός γνωρίζει ότι ένα παιδί μεγαλώνει σε μία οικογένεια της μη-αποδεκτής από την κοινωνία ίσως ασυνείδητα αποστασιοποιείται ο ίδιος από το παιδί. Δηλαδή η έλλειψη ενσυναίσθησης του εκπαιδευτικού σε ένα παιδί που έρχεται από μια «σημαδεμένη» στην κοινωνία οικογένεια, είναι ίσως το πραγματικό δείγμα ρατσισμού. Ο εκπαιδευτικός ως τρίτο άτομο είναι σε θέση να αντιληφθεί πολλά παραπάνω από ότι τα παιδιά και έτσι ο ρατσισμός αυτός είναι ακόμη πιο βαθύς και προβληματικός, πόσο μάλλον αν αυτό γίνεται κατανοητό και από τα υπόλοιπα παιδιά στην τάξη.

Όσον αφορά την πιλοτική εφαρμογή που αποτελούσε το Β' άξονα της εργασίας, οι μαθητές μέσα από την ακρόαση και την παρακολούθηση των δύο μουσικών βίντεο, ένιωσαν πιο άνετα να συζητήσουν για τα δικά τους εμπειρικά συμβάντα εκφοβισμού σε σχέση με τα συμβάντα εκφοβισμού που απεικόνιζαν τα δύο μουσικά βίντεο. Ο τρόπος ένταξης του μουσικού βίντεο βοήθησε τους μαθητές να κατανοήσουν εις βάθος την εκφοβιστική συμπεριφορά, τις επιπτώσεις της και να αλλάξουν τον τρόπο αντίδρασης και αντιμετώπισης τους, σε περίπτωση που θυματοποιηθούν οι ίδιοι ή οι φίλοι τους. Αυτό έρχεται σε συμφωνία με την έρευνα τόσο του «Sheffield antibullying program», όσο και της Κοκκίδου & Αναστασιάδου (2017) για την ωφέλιμη χρήση του μουσικού βίντεο και την δημιουργία συζήτησης μέσω αυτού .

Η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης στα παιδιά από νηπιακή ηλικία και κατά την διάρκεια της ενηλικίωσής τους, μπορεί να μειώνει τα περιστατικά εκφοβισμού στα σχολεία (Garandeanu, et al, 2021). Με τον τρόπο αυτό, τα παιδιά θα μάθουν εφόρου ζωής τη σημασία του σεβασμού των συναισθημάτων των ανθρώπων με τους οποίους συναναστρέφονται και πόσο μία πράξη ή ένας χαρακτηρισμός μπορεί να επηρεάσει τους άλλους . Άρα η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης, χρειάζεται να είναι από τις βασικές προτεραιότητες τόσο των εκπαιδευτικών, του σχολείου και του εκάστοτε Υπουργείου Παιδείας. Σύμφωνα με τις συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών, από την πλευρά του Υπουργείου Παιδείας δεν υπάρχει εκπαίδευση ή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για θέματα που άπτονται του σχολικού εκφοβισμού ή της ενσυναίσθησης ενώ από την πλευρά των εκπαιδευτικών δεν φάνηκε η προσωπική τους επιμόρφωση πάνω στο θέμα. Ανησυχητικό είναι το συμπέρασμα ότι μόνο ένας/μία

εκπαιδευτικός, αναφέρθηκε στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης ως ένα τρόπο επίλυσης των εκφοβιστικών συμβάντων στη τάξη του/της.

Εν κατακλείδι, από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και την συλλογή και ανάλυση όλων των πληροφοριών που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών και τα διαδικτυακά μαθήματα συνεπάγεται πως χρειάζεται μια διαρκής επιμόρφωση για το θέμα του ενδοσχολικού εκφοβισμού όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων τόσο στις ελληνικές όσο και στις κυπριακές σχολικές μονάδες.

Βιβλιογραφία

Albayrak, IS., Yildiz, A., & Erol, S. (2012). The Effect of Peer Bullying Education on Adolescents' Knowledge, Attitudes and Behaviors Towards Bullying. *Procedia* -

Social and Behavioral Sciences, 46, 4620–4625.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812020447>

Baiden, P., & Tadeo, S. K. (2019). Examining the association between bullying victimization and prescription drug misuse among adolescents in the United States. *Journal of Affective Disorders*, 259.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165032719308158?via%3Dihub>

Bellucci, G., Camilleri, J. A., Eickhoff, S. B., & Krueger, F. (2020). Neural signatures of prosocial behaviors. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*.
<https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2020.07.006>

Caravita, S. C. S., Di Blasio, P., & Salmivalli, C. (2009). Early Adolescents' Participation in Bullying: Is ToM Involved? *The Journal of Early Adolescence*, 30(1), 138–170.
<https://doi.org/10.1177%2F0272431609342983>

Cayari, C. (2011). The YouTube effect: How YouTube has provided new ways to consume, create, and share music. *International Journal of Education & the Arts*, 12(6).
<https://www.learntechlib.org/p/52010/>

Clarke, E., DeNora, T., & Vuoskoski, J. (2015). Music, empathy and cultural understanding. *Physics of Life Reviews*, 15, 61–88. <https://doi.org/10.1016/j.plrev.2015.09.001>

Cook, N., Professional Research Fellow Nicholas Cook. (1998). *Analyzing Music Multimedia*. Clarendon Press.

Eggen, P. D., & Kauchak, D. P. (2007). *Educational psychology: Windows on classrooms*. Upper Saddle River, N.J: Pearson/Merrill/Prentice Hall.

Garandeau, C., Laninga-Wijnen, L., & Salmivalli, C. (2021). Effects of the KiVa Anti-Bullying Program on Affective and Cognitive Empathy in Children and Adolescents. *Journal Of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 1-15.
<https://doi.org/10.1080/15374416.2020.1846541>

- Gini, G., Albiero, P., Benelli, B., & Altoè, G. (2007). Does empathy predict adolescents' bullying and defending behavior? *Aggressive Behavior*, 33(5), 467–476. <https://doi.org/10.1002/ab.20204>
- Gooding, L. (2009). Enhancing Social Competence in the Music Classroom. *General Music Today*, 23(1), 35–38. <https://doi.org/10.1177/1048371309342531>
- Goodwin, A. (1993). *Dancing in the distraction factory*. London: Routledge.
- Hailiang R., Le C., Xingting H., Linling J., Tianlan W., Runxu Y., Xiufeng X., Jin L., Yuanyuan Xi., (2020). Resilience mediates the association between school bullying victimization and self-harm in Chinese adolescents. *Journal of Affective Disorders*, 227, 115-120. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.07.136>
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. Αθήνα: Σύνδεσμος ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.
- Joshua R. P., Dorothy L. Espelage & Therese D. Pigott | Joseph Betts (Action Editor) (2012). A Meta-Analysis of School-Based Bullying Prevention Programs' Effects on Bystander Intervention Behavior, *School Psychology Review*, 41:1, 47-65. <https://doi.org/10.1080/02796015.2012.12087375>
- Kärnä, A., Voeten, M., Little, T. D., Poskiparta, E., Kaljonen, A., & Salmivalli, C. (2011). A large-scale evaluation of the KiVa antibullying program: grades 4-6. *Child development*, 82(1), 311–330. <https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8624.2010.01557.x>
- Lang, Junjie MS; Yao, Yingshui PhD*. (2018). Prevalence of nonsuicidal self-injury in chinese middle school and high school students. *Medicine*, 97 (42), 12916. [10.1097/MD.00000000000012916](https://doi.org/10.1097/MD.00000000000012916)
- Κοκκίδου, Μ., (2018). *Μουσικό βίντεο, Οπτικοακουστική αφήγηση, εργαλεία ανάλυσης, και εκπαιδευτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: fagotto books.

- Κοκκίδου Μ., Τσαλίκη Μ., & Αναστασιάδου Ξ., (2007) Το Μουσικό Βίντεο στο Μάθημα της Μουσικής: έρευνα δράση. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 15, 7-22. [\(66\) \(PDF\) Το Μουσικό Βίντεο στο Μάθημα της Μουσικής: έρευνα δράσης | Maria Tsaliki and Anastasiadou Xanthippi - Academia.edu](#)
- Κάπαρη, Κ., (2014). *Σχολικός εκφοβισμός και θυματοποίηση στο γυμνάσιο: ο ρόλος των εξωγενών και των ενδογενών χαρακτηριστικών του σχολείου στο πλαίσιο της οικοσυστημικής προσέγγισης*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.
- KiVa. (2021, June, 07). KiVa. <https://www.kivaprogram.net/>
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford University Press.
- Olweus, D. (1994). *Bullying at School. Aggressive Behavior*. Oxford University Press. 97–130.
- Olweus, D., & Limber, S. P. (2010). Bullying in school: Evaluation and dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(1). <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.2010.01015.x>
- Smith P.K., (1997). Bullying in schools: The UK experience and the Sheffield Anti-Bullying project, *The Irish Journal of Psychology*, 18:2, 191-201. <https://doi.org/10.1080/03033910.1997.10558139>
- Stop bullying. (2021, June, 07). Stop bullying. <http://stop-bullying.sch.gr/>
- Rivera. F., & Menestrel S.L. (2016). *Preventing Bullying Through Science, Policy, and Practice*, The national academies press.
- Sharp, S., & Smith, P. (1994). *School bullying insights and perspectives*. London and New York: Routledge.

- Smith P.K., Sharp S., Eslea M., & Thompson D., (2007). Bullying in schools: how successful can interventions be?. *England: the Sheffield project*, (99-125), Cambridge University Press. [01_DAN_OLWEUS.pdf \(sinohacesnadasosparte.org\)](#)
- Smith, P. K. (1997). Bullying in schools: The UK experience and the Sheffield Anti-Bullying project. *The Irish Journal of Psychology*, 18(2), 191–201. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/03033910.1997.10558139>
- Swearer, S. M., Wang, C., Maag, J. W., Siebecker, A. B., & Frerichs, L. J. (2012). Understanding the bullying dynamic among students in special and general education. *Journal of School Psychology*, 50(4), 503–520. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2012.04.001>
- Vernallis, C. (2013). *Unruly media*. New York: Oxford University Press.
- Victimization by Race/Ethnicity and Sexual Minority Status in a Nationally Representative Adolescent Sample. *Journal of Adolescent Health*, 1-7. [10.1016/j.jadohealth.2020.05.042](https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.05.042)
- Webb, L., Clary, L. K., Johnson, R. M., & Mendelson, T. (2021). Electronic and School Bullying Victimization by Race/Ethnicity and Sexual Minority Status in a Nationally Representative Adolescent Sample. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 68(2), 378–384. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.05.042>
- Webb, M. (2007). Music analysis down the (You) tube? Exploring the potential of cross-media listening for the music classroom. *British Journal of Music Education*, 24(2), 147-164. <https://doi.org/10.1017/S0265051707007401>
- Webb, M. (2010). Re viewing listening: ‘Clip culture’ and cross-modal learning in the music classroom. *International Journal of Music Education*, 28(4), 313–340. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0255761410381821>

Williford, A., Boulton, A., Noland, B., Little, T. D., Kärnä, A., & Salmivalli, C. (2011). Effects of the KiVa Anti-bullying Program on Adolescents' Depression, Anxiety, and Perception of Peers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40(2), 289–300. [10.1007/s10802-011-9551-1](https://doi.org/10.1007/s10802-011-9551-1).

Zhang, A., Liu, C., Bornheimer, L. A., Solomon, P., Wang, K., & Morrow, S. (2019). The indirect effect of bullying on adolescent self-rated health through mental health: A gender specific pattern. *Children and Youth Services Review*, 104, 104385. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740919302579>

Παράρτημα

• Περιγραφή Μαθημάτων

1^ο Μάθημα.

Το πρώτο μάθημα, ήταν εισαγωγικό, για να γνωριστούν οι μαθητές με εμένα αλλά και μεταξύ τους, ανταλλάσσοντας απόψεις για το θέμα του ενδοσχολικού εκφοβισμού. Κάναμε αρκετή συζήτηση για τον ορισμό του εκφοβισμού δίνοντας έμφαση στις πιο κύρια στοιχεία που ορίζουν τον εκφοβισμό σύμφωνα με τον ορισμό του Owels. Έγινε προβολή του μουσικού βίντεο «Is anybody out there?» και ακολούθησαν οι πιο κάτω ερωτήσεις. Το μάθημα διακόπηκε λόγω τεχνικών θεμάτων.

2^ο Μάθημα.

Στο δεύτερο μάθημα κάναμε περιγραφή και επανάληψη των όσων αναφέρθηκαν στο προηγούμενο μάθημα. Συνεχίσαμε τις ερωτήσεις που είχαν μείνει από το πρώτο μάθημα. Στην συνέχεια είδαμε ξανά το μουσικό βίντεο «Is anybody out there?» και ξεκινήσαμε την προσπάθεια σκιαγράφησης των ατόμων που συμμετέχουν στον ενδοσχολικό εκφοβισμό. Οι μαθητές από την συζήτηση που κάναμε ένιωσαν πιο άνετα για το θέμα του εκφοβισμού και άρχισαν μεταξύ τους την συζήτηση για τις δικές τους εκφοβιστικές εμπειρίες που έγιναν μέσα στο σχολικό τους περιβάλλον. Προσπαθώντας να αντιστοιχήσουν τις συμπεριφορές που σκιαγραφούνται στο μουσικό βίντεο με τα άτομα που συμμετείχαν σε πραγματικά εκφοβιστικά συμβάντα του σχολείου τους. Αναλύσαμε τους στίχους σύμφωνα με την εικόνα και εξήγησα τις μεταφορές και τα διακειμενικά στοιχεία. Στο τέλος, ακολούθησε η άσκηση που καταγράφεται πιο κάτω στα πλάνα των διαδικτυακών μαθημάτων.

3^ο Μάθημα.

Έγινε επανάληψη των όσων είπαμε στα προηγούμενα μαθήματα. Οι μαθητές στην συνέχεια περιέγραψαν κάποια συμβάντα που έγινε μέσα από το διαδίκτυο που είχαν στόχο την συναισθηματική καταπίεση ενός συγκεκριμένου μαθητή/τριας που συμμετείχε στα μαθήματα. Προσπάθησα με ερωτήσεις να καταλάβω ακριβώς το πλαίσιο στο οποίο έγινε, προσπαθώντας παράλληλα να εξηγήσω στο μαθητή/τρια τα κίνητρα του θύτη και τρόπους με τους οποίους μπορεί να αντιμετωπίσει το ζήτημα. Μετά από αρκετή συζήτηση πάνω στην συναισθηματική υποστήριξη που ένιωσα και ήθελα να παρέχω στο/στη μαθητή/τρια, είδαμε το μουσικό βίντεο «Free». Στην δεύτερη προβολή ζήτηση από τους μαθητές να βρούμε μαζί την κορυφή του

τραγουδιού και τους λόγους που το συγκεκριμένο σημείο τους τραγουδιού καθιστούν την κορυφή του.

4^ο Μάθημα.

Το μάθημα ξεκίνησε με μικρή επανάληψη των όσων είπα στο προηγούμενο μάθημα. Στην συνέχεια εξήγησα τους δύο τύπους εκφοβισμού, τους λόγους που διαχωρίζονται και τους τρόπους που εκδηλώνονται. Προχωρήσαμε στον εντοπισμό των τύπων και των τρόπων εκδήλωσης του ενδοσχολικού εκφοβισμού που προβάλλονται από τα δύο μουσικά βίντεο. Έγινε μια μικρή συζήτηση πάνω στο εκφοβιστικό συμβάν που συζητήθηκε το προηγούμενο μάθημα, Στο επίκεντρο βρισκόταν ένας/μία μαθητής/τρια προσπαθώντας όλοι να ακούσουμε όλη την ιστορία χωρίς κριτική. Προσπαθήσαμε να βρούμε λύσεις και να υποστηρίξουμε συναισθηματικά τον/την μαθητή /τρια. Τέλος, ξεκινήσαμε το σενάριο που ήταν βασισμένο πάνω σε υπαρκτό τραγούδι της επιλογής των παιδιών με την προϋπόθεση ότι δεν έχει μουσικό βίντεο.

5^ο Μάθημα.

Συνεχίσαμε και τελειώσαμε το σενάριο.

6^ο Μάθημα.

Στην αρχή του τελευταίου μαθήματος έγιναν οι πιο κάτω ερωτήσεις (βλέπε πλάνο μαθήματος 6) και στην συνέχεια έγινε ένας διάλογος για τις εντυπώσεις των μαθητών σε σχέση με τον κύκλο των μαθημάτων και μια επανάληψη.

- Πλάνα διαδικτυακών μαθημάτων σε μαθητές 3^{ης} Γυμνασίου

1^η Διδασκαλία. Διάρκεια 40’

Στόχοι μαθήματος:

Να ενημερωθούν για το θέμα του εκφοβισμού.

Προβληματισμός και ανταλλαγή απόψεων περί του εκφοβισμού.

Εργαλεία:

Πλατφόρμα YouTube.

Πλατφόρμα Zoom.

Πορεία διδασκαλίας

1. Αρχικά γίνεται μια εισαγωγή για την πορεία του μαθήματος και στην συνέχεια ο εκπαιδευτικός συνεχίζει με τις παρακάτω ερωτήσεις
2. Θα ήθελα να μου πείτε κάποια πράγματα για εσάς; Από που κατάγεστε; Σε ποιο σχολείο πάτε;
3. Ποια μαθήματα σας αρέσουν; Και γιατί;
4. Με τι άλλο ασχολείστε εκτός σχολείου;
5. Τι μουσική ακούτε; Αγαπημένο καλλιτέχνη ή τραγούδι;
6. Πώς νιώθετε στο περιβάλλον του σχολείου;
7. Τώρα θα βάλω να δούμε ένα μουσικό βίντεο μαζί και στην συνέχεια να μου πείτε τις εντυπώσεις σας και να προσέξετε πολύ την ιστορία των δύο πρωταγωνιστών
8. Πως σας έκανε το βίντεο να νιώσετε;

9. Τι θέλει να δείξει νομίζετε;
10. Τώρα πάμε να ξαναδούμε το πρώτο λεπτό του βίντεο
11. Πιστεύετε ότι οι περισσότεροι άνθρωποι, κάποια στιγμή στην ζωή μας, έχουμε βρεθεί είτε στην θέση της κοπέλας είτε στην θέση των υπόλοιπων ατόμων μέσα στο εστιατόριο άθελα μας ή όχι; Για ποιους λόγους ένα παιδί μπαίνει συνειδητά στην διαδικασία να εκφοβίσει νομίζετε; Ποιος είναι ο ρόλος του θύματος; Πόση ευθύνη έχουν τα άτομα παρατηρητές;
12. Με ποιους τρόπους νομίζετε ότι θα μπορούσατε εσείς να αντιμετωπίσετε μία παρόμοια κατάσταση αν ήσασταν το θύμα;
13. Έχετε ζήσει μια παρόμοια περίπτωση σαν αυτή στο βίντεο; Μπορείτε να την περιγράψετε;
14. Αν δυσκολεύονται: Μπορείτε να την περιγράψετε με τρεις λέξεις;
15. Πως αντιδράσατε;
16. Ποια είναι η ευθύνη των εκπαιδευτικών;
17. Πότε σταματά ο εκφοβισμός κατά την γνώμη σας;

2^η Διδασκαλία. Διάρκεια 40’

Στόχος:

Κατανόηση του ρόλου του θύματος ,θύτη και παρατηρητές.
Κατανόηση των επιπτώσεων του εκφοβισμού.

Εργαλεία:

Πλατφόρμα YouTube, τραγούδι: Κ’Naan. (2012, March 1). K’NAAN - Is Anybody Out There? ft. Nelly Furtado [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=nevOsRGqL2c>.

Πλατφόρμα Zoom.

Ιστοσελίδα: <https://genius.com/Knaan-is-anybody-out-there-lyrics>.

Πορεία διδασκαλίας

1. Ο εκπαιδευτικός ρωτά τους μαθητές αν θυμούνται τι κάναμε στο προηγούμενο μάθημα.
2. Γίνεται προβολή του μουσικού βίντεο που χρησιμοποιήθηκε στο προηγούμενο μάθημα, δίνοντας έμφαση στο πρώτο λεπτό (σκηνή εστιατορίου) και συζήτηση πάνω σε αυτό.
3. Ο εκπαιδευτικός αναφέρει ότι θα παίξουμε ένα παιχνίδι ρόλων όπου θα προσπαθήσουμε να αναπαράγουμε την σκηνή στο εστιατόριο.
4. Χωρίζει τους μαθητές στους ρόλους συμμετέχοντας και αυτός (ρόλοι: το κορίτσι που θυματοποιείται, η πρώτη παρέα που την σχολιάζει, η δεύτερη παρέα του κοριτσιού).
5. Στην συνέχεια ο εκπαιδευτικός ρωτά για το πως ένιωσε ο κάθε μαθητής παίζοντας τον ανάλογο ρόλο.
6. Γίνεται συζήτηση πάνω στους όρους θύτης, θύμα και σιωπηροί παρατηρητές.
7. Ακολουθεί η ανάλυση των στίχων και η ερμηνεία τους μέσα από την προβολή τους σε word. Υπάρχει η μετάφραση των στίχων στα ελληνικά από τον/την εκπαιδευτικό.
8. Και στην συνέχεια σύγκριση της ερμηνείας που έγινε από τους μαθητές με την αντίστοιχη ερμηνεία που υπάρχει στον ιστότοπο *Genious*.
9. Στην συνέχεια ο εκπαιδευτικός ανοίγει μια σελίδα power point και πληκτρολογεί στην μέση της την λέξη εκφοβισμό.
10. Λέει στους μαθητές να διαλέξει ο κάθε ένας μια-δύο λέξεις κλειδιά από το τραγούδι.
11. Τις τοποθετούν όλοι μαζί γύρω από την λέξη εκφοβισμό δημιουργώντας ένα σχέδιο.
12. Γίνεται συζήτηση πάνω στα συναισθήματα που δημιουργούν αυτές οι λέξεις και τις επιπτώσεις του στο άτομο.

3^η Διδασκαλία. Διάρκεια 40'

Στόχος μαθήματος:

Κατανόηση της έννοιας της ενσυναίσθησης και του σεβασμού της ατομικότητας του κάθε ανθρώπου.

Διαχωρισμός των μορφών εκφοβισμού.

Εργασία:

Πλατφόρμα YouTube, τραγούδι: Rudimental. (2018, October 24). *Rudimental - Free ft. Emeli Sandé* https://www.youtube.com/watch?v=KDPW_g2AhAU.

Πλατφόρμα Zoom.

Πορεία διδασκαλίας

1. Γίνεται μια μικρή επανάληψη για τα θέματα που συζητήσαμε στο προηγούμενο μάθημα.
2. Ο εκπαιδευτικός ρωτά αν υπάρχουν άλλες απορίες πάνω σε αυτά ή αν υπάρχει κάτι άλλο που θέλουν να σημειωθεί
3. Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές κατά την προβολή και ακρόαση να μετρήσουν τις σκηνές που ίσως υπάρχει μια μορφή εκφοβισμού
4. Γίνεται σχολιασμός πάνω σε αυτές τις σκηνές, σε σχέση με το νόημα τους και την ιστορία του βίντεο;
5. Στην συνέχεια βλέπουμε βίντεο και ο εκπαιδευτικός ζητά να βρουν που μπορεί ίσως να είναι η κορυφή του τραγουδιού σύμφωνα με τον συνδυασμό του τραγουδιού και του βίντεο.
6. Αυτό θα γίνει με την δική τους παρέμβαση κατά την διάρκεια του βίντεο λέγοντας στον εκπαιδευτικό πότε να το σταματήσει.
7. Διαχωρίζονται οι μορφές εκφοβισμού και συζήτηση πάνω σε αυτό.
8. Ακολουθεί ανάλυση των στίχων δείχνοντας τους σε σελίδα word μαζί με την μετάφραση τους στα ελληνικά (πάνω σε αυτά καταγράφεται η δομή του τραγουδιού).
9. Γίνετε έμφαση στον σεβασμό της ατομικότητας του κάθε ανθρώπου.
10. Οι μαθητές προσπαθούν μέσα από την αναπαραγωγή της μουσικής φράσης « Oh I am free oh oh I am free» χρησιμοποιώντας την φωνή τους να την τραγουδήσουν ανάλογα με το συναίσθημα που αποφασίζεται από τον εκπαιδευτικούς και τους μαθητές (συναισθήματα: λύπη, χαρά, θυμό, φόβο).
11. Οι μαθητές με τον εκπαιδευτικό προσπαθούν να συγκρίνουν τις διαφορές της μουσικής φράσης, αλλαγές τις φωνής σύμφωνα με το συναίσθημα: Πότε είναι πιο ψηλά, πιο χαμηλά σε ένταση;

4^η Διδασκαλία. Διάρκεια 40’

Στόχος μαθήματος:

Δημιουργία σεναρίου πάνω σε έτοιμο τραγούδι της επιλογής των μαθητών με την προϋπόθεση ότι δεν διαθέτει μουσικό βίντεο.

Εργαλεία:

Πλατφόρμα YouTube.

Πλατφόρμα Zoom.

Κειμενογράφος Word.

Πορεία διδασκαλίας.

1. Ο εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές ότι θα επιχειρήσουμε μαζί να παράγουμε ένα σενάριο σε τραγούδι της επιλογής τους με την προϋπόθεση ότι δεν διαθέτει μουσικό βίντεο.
2. Γίνεται η εφαρμογή του sharescreen που διαθέτει η πλατφόρμα Zoom.
3. Ο εκπαιδευτικός εξηγεί την μουσική φόρμα του τραγουδιού όπου θα στηθεί σε αναλογία με το σενάριο και τις πιο κύριες σκηνές του τραγουδιού.
4. Σε μία λευκή σελίδα Word δημιουργούν τρεις στήλες, με ονομασίες, Δευτερόλεπτα, Στίχος και Σκηνές.
5. Ξεκινά η δημιουργία του σεναρίου.

5^η Διδασκαλία. Διάρκεια 40’

Στόχος μαθήματος:

Δημιουργία σεναρίου πάνω σε έτοιμο τραγούδι της επιλογής των μαθητών με την προϋπόθεση ότι δεν διαθέτει μουσικό βίντεο.

Εργαλεία:

Πλατφόρμα YouTube.

Πλατφόρμα Zoom.

Κειμενογράφος Word.

Πορεία διδασκαλίας

Συνέχεια της δημιουργίας του σεναρίου.

6^η Διδασκαλία. Διάρκεια 40’

Στόχος μαθήματος:

Να γίνει αξιολόγηση του προγράμματος από τους μαθητές μέσα από ερωτήσεις

Εργαλεία:

Πλατφόρμα Zoom

Πορεία Διδασκαλίας:

1. Για αρχή θα ήθελα να μου πει ο κάθε ένας πώς αισθάνθηκε τα προηγούμενα μαθήματα και τι σας έχει μείνει περισσότερο.
2. Θεωρείτε ότι σας έχει βοηθήσει αυτό το πρόγραμμα ως προς την κατανόηση σας για το εκφοβισμό; Αν ναι, Με ποιους τρόπους;
3. Νομίζεται πως σας βοήθησαν τα μουσικά βίντεο να καταλάβετε καλύτερα τον εκφοβισμό; Αν ναι, με ποιους τρόπους;
4. Σε περίπτωση που έρθετε σε αντιπαράθεση με κάποιον τι θα κάνετε;
5. Εάν αντιληφθείτε ότι κάποιος φίλος σας ή κάποιο άλλο άτομο στο σχολείο σας είναι θύμα εκφοβισμού, με ποιους τρόπους θα βοηθούσατε;
6. Τώρα, πως νομίζετε ότι θα αντιμετωπίζατε εσείς μια κατάσταση στην οποία θα αντιληφθείτε ότι είστε στο επίκεντρο ενός ατόμου που ίσως θέλει να σας δημιουργήσει πρόβλημα; Η να σας εκφοβίσει;
7. Με ποιους τρόπους νομίζεται ότι οι καθηγητές θα μπορούσαν να βοηθήσουν για την μείωση του εκφοβισμού στο σχολείο;
8. Ποιες ποιότητες θεωρείτε σημαντικές ώστε να μην υπάρχει εκφοβισμός στο σχολείο;
9. Τέλος, τι θα θέλατε να προτείνεται να γίνει στο σχολείο σας, σε σχέση με τον εκφοβισμό;